

CORONA COMMENTAREN (update 5)

Jos Verhulst

6. Corona en de gok van Pascal (oktober 2020)	p.2
5. De <i>Great Barrington Declaration</i> (oktober 2020)	p.5
4. Het menselijk gelaat (augustus 2020)	p.10
3. Exit uit de grote lockdown (juni 2020)	p.22
2. Tegen het expertendom (mei 2020)	p.41
1. Opiniestuk (april 2020)	p.51

CORONA EN DE GOK VAN PASCAL

23 Oktober 2020

De 'gok van Pascal' verscheen in diens postuum uitgegeven *Pensées*. Het is onduidelijk in hoever de filosoof-mathematicus de overweging ernstig nam. De 'gok' wordt voorgesteld als een soort indirect godsbewijs.

Pascal schetst de volgende situatie. Over het bestaan van God heeft men geen informatie. Het leven is echter van die aard dat men móet kiezen tussen twee mogelijkheden: 'geloof in God' of 'geen geloof in God'. De gok is verplicht (*'Il faut parier'*) en heeft gevolgen die in onderstaande matrix worden samengevat. Indien men in God gelooft moet men tijdens het aardse leven afzien van bepaalde genoegens. Tijdens het korte leven op aarde veroorzaakt geloof in God dus een eindig verlies. Na de dood zijn er twee mogelijkheden. Ofwel is er geen God en geen hiernamaals. In dat geval heeft het geloof in God een eindig verlies opgeleverd. Ofwel is er wel een God en een hiernamaals. In dat geval levert het geloof in God de eeuwige zaligheid op, terwijl ongeloof leidt tot eeuwige verdoemenis. Winst respectievelijk verlies zijn in dit scenario oneindig groot. Bijgevolg gokt men best op geloof in God: het mogelijke verlies is beperkt terwijl de mogelijke winst oneindig groot is.

	God bestaat niet	God bestaat
Ik geloof niet in God	Eindige winst x : verbodsbepalingen tijdens aardse leven vermeden.	Oneindig verlies $-\infty$: eeuwige verdoemenis.
Ik geloof in God	Eindig verlies $-x$: verbodsbepalingen tijdens aardse leven opgevolgd.	Oneindige winst $+\infty$: eeuwige zaligheid.

Het argument deugt niet. Zoals de encyclopedisten reeds opmerkten kan het gebruikt worden ten voordele van geloof in Jehovah maar evengoed ten voordele van geloof in Allah terwijl die twee geloofsvormen elkaar uitsluiten.

Om de verwachte opbrengst van een keuze te bepalen dient men niet enkel de vier mogelijke opbrengsten te kennen. Men dient ook te beschikken over de nodige waarschijnlijkheidswaarden. Zij P de kans dat God bestaat. De verwachte opbrengst W van geloof in God wordt dan:

$$W = -x + (+\infty) \times P$$

De waarde van P is 'subjectief'; ze heeft betrekking, niet op de werkelijkheid als zodanig, maar op onze kennis betreffende die werkelijkheid. Pascal stelt voorop dat deze kennis totaal ontbreekt (*'La raison n'y peut rien déterminer'*). We kunnen dus geen waarde toekennen aan P . W is echter afhankelijk van P . Uit bovenstaande vergelijking blijkt immers dat W onbepaald blijft indien $P=0$ wordt gesteld (de waarde overeenkomend met de uitdrukking $(+\infty) \times 0$ is onbepaald). We kunnen dus helemaal geen verwachte opbrengst toekennen

aan de keuzes 'Ik geloof in God' versus 'Ik geloof niet in God'. Deze onmogelijkheid stemt overeen met het intuïtieve gevoel dat 'geloof in God' niet kan ontstaan uit een verwachting inzake opbrengst.

Het specifieke voorbeeld van de 'gok van Pascal' illustreert een algemeen punt: om in een situatie met onvolledige informatie een rationele keuze te maken, kan men niet anders dan naar best vermogen een schatting te maken van *alle* betrokken grootheden: de verwachte baten B van de keuze, de verwachte kosten $-K$ van de keuze, en de waarschijnlijkheden P_K en P_B waarmee de kosten en baten effectief zullen optreden. De afgeschatte waarden substitueert men in de vergelijking:

$$W = -K \times P_K + B \times P_B$$

De keuze zal dan redelijk zijn wanneer $W > 0$.

Deze simpele vergelijking is een formele weergave van wat in het dagelijks leven voortdurend gebeurt: bij een keuze houdt men rekening met zowel de grootte van de kosten en baten als met de kans waarmee kosten en baten verschijnen. Een vergelijking als die hierboven kan dienen als eenvoudig hulpmiddel ter beoordeling van de kwaliteit van een argumentatie. Bij een deugdelijke verantwoording van een maatregel dient men langs redelijke weg bekomen waarden of afschattingen te vinden voor *alle* factoren die men moet kennen om het netto effect van de maatregel te bepalen. Het voorbeeld van Pascal's gok illustreert dat op dit gebied gemakkelijk drogredeneringen kunnen voorkomen die niet direct worden doorzien (over de gok van Pascal verschijnen nog steeds academische publicaties).

We bekijken als voorbeeld de sluiting van de cafés en restaurants, waartoe werd besloten op 19 oktober. Volgens *Het Nieuwsblad* (webstek, 18 oktober) verantwoordde minister van Volksgezondheid Vandenbroucke de maatregel als volgt: **"In de huidige context is het debat over het relatieve gewicht van de horeca in de verspreiding van besmettingen niet eens het belangrijkste. Onze redenering was eenvoudig: gezien de grote circulatie van het virus moeten we helaas te allen prijze het aantal menselijke contacten verminderen. Dat moet gebeuren zonder de echt levensbelangrijke activiteiten als onderwijs, bedrijven, winkels en een minimum aan menselijk contact binnen het gezin onmogelijk te maken. Daarom beperken we overal waar het mogelijk is de andere menselijke contacten: door de horeca te sluiten, door telewerk de regel te maken, en door een avondklok in te stellen"**. In de Kamer van Volksvertegenwoordigers zei de minister het volgende: **"Hard bewijs is er niet om te zeggen wat men waar moet doen. De data zouden beter kunnen, maar we handelen in wetenschappelijke onzekerheid (...) Beeld u in dat we in oorlog zijn, dat de vijand over zee komt en dat we veel kusten hebben (...) We weten niet waar hij gaat aanvallen. Waar we het meest fragiel zijn, gaan we versterken, in onzekerheid. Vraag niet het ultieme bewijs. Natuurlijk is de maatregel onrechtvaardig, maar het virus is onrechtvaardig. Het kent geen rechtvaardigheid, en wij moeten ageren"**¹.

¹ Volledige clip op: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/10/08/vdb-wetenschap/>

Het betoog is zeker welgemeend. Maar kwantitatieve afwegingen ontbreken. De omvang van de schade wordt niet afgeschat. Het netto positief effect van de maatregel wordt niet aangetoond. Bij ontstentenis van gegevens is het zeer goed denkbaar dat de sluiting slechts een verwaarloosbare of zelfs nadelige impact heeft op het aantal besmettingen, terwijl de maatschappelijke kost onevenredig hoog oploopt. Bezwaren als die van Bart De Wever en co² zijn terecht en krijgen geen antwoord. Niemand verwacht een *exact* antwoord. Iedereen beseft dat de beschikbare informatie onvolledig is. Wat ontbreekt is een *volledige* verantwoording en afweging *naar best vermogen*. Welzijnsecounomen bv. hebben ruwe schattingsmethodes ontwikkeld om de schade te kwantificeren veroorzaakt door werkloosheid of maatschappelijk isolement. Men hoort die te gebruiken, zo goed mogelijk. Wie binnen de grenzen van de rede wil blijven *moet* een *volledige* en *gekwantificeerde* afschatting aanbieden. Zoniet belandt men in willekeur, nattevingerwerk en irrationaliteit. Niet alleen *moet* (om logische redenen) zo'n afschatting worden gemaakt. Zij hoort ook *volledig* en met alle bronnen bekend te worden gemaakt³. Het is belangrijk om te beseffen dat een irrationele behandeling van de crisis als zodanig reeds maatschappelijke kosten veroorzaakt. Sociaal kapitaal wordt vernietigd. Wanneer politici hun medemensen dwingen, met inzet van politie en staatsmacht, om zonder redelijke verantwoording hun normale levensactiviteiten te onderbreken, berokkenen zij sociale, psychische en geestelijke schade. Anderzijds hebben de redelijke overweging en het redelijk gesprek op zichzelf reeds helende en verbindende kracht.

Rationele besluitvorming wordt in deze crisis op grote schaal vervangen door een onzalige combinatie van kwalitatieve nepredeneringen, oorlogsretoriek en angstzaaijerij. Angst en vrees worden dagelijks gevoed door media en 'experten', als een ersatz voor redelijkheid. Maar angst is een slechte raadgever. Wie angstig is begaat stommiteiten, zoals gisteren (22 oktober) uitgelegd werd door Didier Raoult aan *Le Figaro*: **"Onze westerse wereld is een wereld vol angst (...) Deze episode met het virus onthult de staat van verdwazing en angst waarin onze maatschappij is beland (...) Wie vreest begaat alleen maar stommiteiten. Dat is wat in de westerse wereld gebeurt: men begaat stommiteiten. Dit systeem loopt ten einde"**⁴.

²(...) Ik ben in contact met veel restauranthouders. Ik voel dat de verontwaardiging groot is en dat men de legitieme vraag stelt: waarom hebben we al die investeringen en al die moeite gedaan? Net nu we opnieuw beginnen te draaien, krijgen we de kous op de kop, terwijl niemand kan aantonen dat we een haard van infecties zijn. Ik geloof dat ook niet, ik ga wel eens op restaurant en zie hoe zorgzaam ze dat doen".

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/10/18/bart-de-wever-over-sluiting-horeca/>

³ Expert Erika Vlieghe (UA) produceerde een soort rapport met een aanzet tot kwantitatieve overwegingen die de sluiting moesten verantwoorden. Berichten hierover verschenen in de pers. Het publiek krijgt echter geen toegang tot het document. Volgens *Het Nieuwsblad* wordt in deze nota gesteld dat de activiteiten in cafés en restaurants niet compatibel zijn met mondkmaskerplicht en afstandplicht. Tevens wordt verwezen naar drie 'casestudies' die betrekking hebben op gevallen in China, Oostenrijk en Japan. Men kan zich afvragen waarom bv. een vermelding van Zweden ontbreekt waar de horeca open blijft en mondkmaskers zelfs niet worden aangeraden, laat staan verplicht.

⁴ **"Le monde dans lequel nous vivons, le monde occidental, est un monde terrifié (...) Cet épisode viral est un épisode qui révèle l'état d'affollement et de peur de notre société (...) Quand vous êtes terrifiés vous ne faites que des bêtises. C'est ce qui se passe dans les pays occidentaux: on ne fait que des bêtises. On est à la fin d'un système"**; prof. Didier Raoult, 22 okt. <https://www.youtube.com/watch?v=7SWUHpDi3JQ>

IK TEKENE DE GREAT BARRINGTON DECLARATION

<https://gbdeclaration.org/>

13 oktober 2020

De Geest van Intensieve Zorg (Johanna Verhulst, arts Intensivmedizin, Siegen, DE).

Wij leven in een matrix van dwalingen. Onze 'parlementaire democratie' is geen democratie (maar een participatie). Ons 'geld' is geen geld (maar een steeds korter wordende leiband). Onze 'scholen' zijn geen scholen (maar kinderopslagplaatsen waar een beetje wordt geleerd).

De echte rode pil is de Logos. Een menswaardige samenleving is verenigd rond de Logos: rond waarheid, waarheidszoeken en waarheidsliefde. In het Johannesevangelie wordt dit uitgedrukt via het imaginaire beeld van de wijnstok, de wijnranken en de vruchten van de wijnranken (Jh.15:1-17)⁵. Onze 'samenleving' heeft dit ideaal opgegeven. Daardoor verwordt zij tot een 'naast-elkaarleving'. Enkel in de schoot van de Logos kunnen mensen authentiek samenkomen (Mt.18:20).

Begin 2020 verzeilden wij in een heuse mistbank van dwalingen. De coronalockdown werd afgekondigd. In het betrokken ministerieel besluit werd het principe '*primum non nocere*' zelfs niet in overweging genomen⁶. Deze

⁵ Deze perikoop levert een imaginatief beeld van de driegelede natuur van de samenleving, waarbij de 'wijnstok' overeenkomt met het geestesleven, de 'ranken' met het rechtsleven en de 'vruchten' met het economisch leven.

⁶ Zie de 'overwegingen' in het besluit: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/bsluit/2020/03/18/2020030331/staatsblad> .

Deze 'overwegingen' wegen niet af. De nadelen van de ingevoerde maatregelen worden zonder enige argumentatie als verwaarloosbaar beschouwd ten opzichte van de beoogde voordelen. De lockdownmaatregelen doden. Anderzijds is COVID-19 een zeer ernstige ziek-

radicale weigering om de nadelen van de 'maatregelen' te vergelijken met de vermeende voordelen heeft vanaf het begin het coronabeleid gekenmerkt en werd sindsdien systematisch volgehouden. Het gaat in zo'n crisis over "**lives against lives**". De hardnekkige verdringing van dit fundamentele feit is de primaire dwaling die de coronacrisis voortdurend heeft getekend.

'Experten' traden naar voor. Zij zijn virologen, epidemiologen en biostatistici. Zij worden voorgesteld als universele wijzen van een nieuw type. Zij zijn de goden van de media. Zij zijn 'expert', niet enkel op hun vakgebied, maar op *alle* gebied; want aan hen wordt het vermogen toegeschreven om de morele, psychische, medische en economische gevolgen van de 'maatregelen' in te schatten, onderling af te wegen en het maatschappelijk optimum te bepalen. En zie, het door hen bepaalde optimum is steeds hetzelfde: absolute prioriteit voor de 'helden van de zorg' waarvoor iedereen bereid moet zijn zich te laten opsluiten, zich te laten ruïneren, zich psychisch en anderszins te laten vernietigen. De 'experten' zijn de eerste uitdragers van de primaire dwaling.

Tegelijk dirigeren zij de propaganda die ons moet binnenleiden in het 'nieuwe normaal' van de *biosecurity state*. Een recent voorbeeld: vanaf 9 oktober moeten de cafés in België sluiten om 23 uur. Er werden geen bewijzen verstrekt betreffende de schadelijkheid van cafés geopend na 23 uur. "**Het is na zeven maanden nog altijd onduidelijk waar we besmet geraken**", schreef *Het Laatste Nieuws* (8 okt.). De krant laat weten dat volgens het Nederlandse RIVM slechts 4,4% van de infecties in de horeca begint. Maar geen nood: "**Behalve een maatregel is het ook een signaal**", aldus 'expert' Van Ranst. Dit soort 'signalen' brengt leed teweeg, ontredert levens en veroorzaakt faillissementen; maar niet voor de experts die het 'signaal' produceren. Een gewone sterveling vraagt zich af wat de waarde kan zijn van een 'signaal' dat niet op waarheid is gebaseerd. De 'expert' echter leeft boven lief en leed en *jenseits* van weten en waarheid.

'Experten' kunnen uit hoofde van hun expertise een bewering lanceren, en daarna uit hoofde van diezelfde expertise het tegendeel proclameren. Ze blijven niettemin 'expert'. Hun autoriteit blijft volledig intact.

Zo vernamen we in het voorjaar uit de mond van de experts dat mondkapen geen zin hebben. Het was zinloos om ze te dragen in een winkel en gemaskerd rondlopen op straat was helemaal onnozel. "**Ik draag geen mondkapen in de supermarkt (...) Wanneer we andere mensen even kruisen op straat of in de supermarkt is er heel weinig risico om besmet te geraken**", deelde expert Steven Van Gucht ons mee (*Het Laatste Nieuws*, 2 mei 2020). Dat bericht werd overal gehoord, vaak om daarna te worden tegengesproken door dezelfde expert. "**In de Verenigde Staten horen de mensen niet rond te lopen met maskers (...) Er is geen reden om met**

te. Op 6 oktober verklaarde de WHO dat ongeveer 10% van de wereldbevolking (7,8 miljard mensen) besmetting had opgelopen. Het wereldtotaal COVID-19-doden was op dat ogenblik 1,04 miljoen. De sterfteratio kan dus, in de mate dat zo'n cijfer zin heeft, geschat worden op 0,15% (voor griep wordt meestal 0,1% genoemd). Zoals Sunetra Gupta stelt: "**It's about lives against lives**" (<https://www.youtube.com/watch?v=nxrG4hW3q2s>; 5'20"). Zie ook: https://twitter.com/spectator/status/1314573157827858434?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1314573157827858434%7Ctwgr%5Eshare_3&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.zerohedge.com%2Fmedical%2Fwho-flip-flops-urges-world-leaders-stop-using-lockdowns-fight-covid-contagion

masker rond te lopen. In het midden van een besmettingsgolf kan zo'n masker maken dat men zich iets beter voelt en misschien wordt zelfs een druppeltje tegengehouden. Maar het geeft niet de perfecte bescherming die men eraan toeschrijft⁷ wist Anthony Fauci (NIH) te melden. Later proclameerde hij het omgekeerde.

Het Nederlandse RIVM over mondkapjes (screenshots uit een kort infofilmje nu verdwenen van hun webstek: <https://www.youtube.com/watch?v=dbMAS5clCWA>).

Het belangrijkste bij dit soort zwenkingen is niet de verandering van standpunt maar wel het behoud van status als 'expert'. De 'expert' verkondigt: 'X is waar'. Men wordt geacht dit te geloven want de spreker is 'expert'. Vervolgens stelt de 'expert': 'X is niet waar'. Men wordt alweer geacht dit te geloven want de spreker is nog altijd 'expert'. Eens 'expert', altijd 'expert'⁸.

Wij zijn terechtgekomen in een kwaadaardig experiment. Centraal daarin staat de oplegging van maskerdracht. Het mondkapje is niet bedoeld als bescherming tegen het virus. Integendeel, het virus levert het voorwendsel voor de invoering van maskerplicht. De opdrachtgever voor dit experiment is geen mens. Wat gebeurt kan niet worden verklaard door een menselijke samenzwering. Politici en 'experten' liegen niet; zij lopen, doorgaans met goede bedoelingen, een geestelijk dwaallicht achterna. De primaire impuls tot problematisering van het menselijk gelaat komt van een geestelijk wezen dat is binnengetrepen in de stroom van de aardse geschiedenis. Op korte tijd ontwikkelde zich een geweldige niet-medische druk pro maskerplicht. Op de Vlaamse zender VRT werd dit duidelijk uitgesproken door epidemioloog Wouter Arrazola de Onaño: **"Er is op dit moment niemand wereldwijd die kan zeggen dat een mondkapje een extra bijdrage heeft bovenop de andere maatregelen als handen wassen en afstand houden. Maar de internationale en nationale druk is zo hoog dat je op een bepaald moment niet anders kan dan het in te voeren"** (VRT, 29 april 2020). De wereldgezondheidsorganisatie plaatste op 5 juni 2020 een document op haar

⁷"In the United States, people should not be walking around with masks....There's no reason to be walking around with a mask. When you're in the middle of an outbreak, wearing a mask might make people feel a little bit better, and it might even block a droplet. But it's not providing the perfect protection that people think that it is".
<https://twitter.com/MaybeAmes/status/1277967977510404096>

⁸ Een onderzoeker die een wetenschappelijk artikel publiceert moet daaraan een 'declaration of conflicting interests' (DCI) toevoegen, die meestal betrekking heeft op economische banden die de onderzoeker of het onderzoekslabo onderhoudt met ondernemingen of financiers. A fortiori zou men verwachten dat 'experts' die verklaringen afleggen voor het publiek eveneens zo'n DCI bekendmaken. Dit gebeurt vrijwel nooit.

webstek getiteld **“Adviezen betreffende de maskerdracht in het kader van COVID-19”**⁹. Men leest: **“Momenteel beschikt men niet over kwaliteitsvolle directe gegevens die de werkzaamheid aantonen van algemene maskerdracht door gezonde personen in gemeenschapsverband. Men moet hier een bilan opmaken van de voor- en nadelen”**¹⁰. De ‘voordelen’, vermeld op p.9 van het document, zijn niet van medische doch van sociaal-manipulatieve aard. Zo wordt als voordeel van maskerdracht vermeld **“...de indruk die bij de mensen wordt gewekt dat bijgedragen wordt tot het tegenhouden van de virusverspreiding”**; de maskerdracht is een **“...gelegenheid om bij de bevolking in herinnering te brengen dat men andere maatregelen moet respecteren (zoals waken over handhygiëne, vermijden om neus of oren aan te raken)”**¹¹. Andere genoemde ‘voordelen’ van maskerplicht zijn: **“de aanmoediging van eigen maskerproductie (die “...persoonlijk initiatief en maatschappelijke integratie” zou bevorderen en voor inkomen kan zorgen), bevordering van de aanvaarding van andere uitgevaardigde maatregelen, en culturele expressie”**¹². Het dwangmasker is dus medische onzin. Natuurlijk verschijnen ‘studies’ die de werkzaamheid moeten bewijzen. *Lancetgate*¹³ heeft echter aangetoond dat men, zeker in

⁹ **“Conseils sur le port du masque dans le cadre de la COVID-19”**; laatst geconsulteerd op 11 okt.; https://covidinfos.net/wp-content/uploads/2020/08/WHO-2019-nCov-IPC_Masks-2020.4-fre.pdf

¹⁰ **“À l’heure actuelle, on ne dispose pas encore de données factuelles directes de qualité attestant de l’efficacité du port généralisé du masque par les personnes en bonne santé dans la communauté et il faut procéder à un bilan des avantages et des inconvénients à cet égard”** (blz.8).

¹¹ **“(…) impression donnée aux gens de contribuer à stopper la propagation du virus; (...) occasion de rappeler à la population les autres mesures à respecter (veiller par exemple à l’hygiène des mains, ne pas se toucher le nez ou la bouche)”** (blz.9).

¹² **“Face à la pénurie mondiale de masques chirurgicaux et d’équipement de protection individuelle, le fait d’encourager les gens à fabriquer leurs propres masques peut contribuer à l’initiative personnelle et à l’intégration communautaire”** (...) **“La production de masques non médicaux peut être une source de revenu pour ceux qui sont en mesure de les fabriquer dans leur communauté. Les masques en tissu peuvent aussi offrir un moyen d’expression culturelle propre à favoriser l’acceptation des mesures de protection en général. La réutilisation sans risque des masques en tissu permettra de réduire les coûts et le gaspillage”** (blz.9).

¹³Op 1 mei 2020 verscheen in *New England Journal of Medicine* (NEJM) een eerste nep-artikel, op 22 mei 2020 gevolgd door een tweede valse publicatie in *The Lancet*. Het artikel in de *Lancet* was de basis voor de stopzetting op 26 mei van het WHO-onderzoek betreffende HCQ. Frankrijk, Italië en België verwierpen het gebruik van HCQ tegen COVID-19. Merkwaardig genoeg publiceerde Sciensano op 26 augustus 2020 een preprint waarin de werkzaamheid van HCQ tegen COVID-19 werd bevestigd:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0924857920303423?via%3Dihub>

Beide artikels waren zuiver bedrog en werden ingetrokken op 4 juni. Sinds die dag is met betrekking tot Lancetgate een soort omerta van kracht tussen ‘mainstream’ media, experts en politici. De implicaties zijn niettemin enorm. *NEJM* en *Lancet* behoren tot de vier of vijf meest prestigieuze ‘wetenschappelijke’ tijdschriften. Het feit dat de kolommen van deze tijdschriften op korte tijd konden gekaapt worden in dienst van één of andere duistere agenda, gecombineerd met het gegeven dat ‘wetenschappelijke’ instituten zoals WHO of Sciensano het bedrog niet identificeerden maar integendeel stante pede in maatregelen omzetten, impliceert dat men in verband met de COVID-19 epidemie aan ‘wetenschappelijke’ studies maar weinig geloof kan hechten. De omerta rond Lancetgate betekent dat wij ook ‘experts’, politici en media niet te gauw moeten geloven met betrekking tot corona-gerelateerde onderwerpen.

Voor een meer gedetailleerde beschrijving van Lancetgate, zie het overzichtelijke artikel van Alain Morau: **“Die Könige sind nackt. Ein Pfingstgeschehen.”** Die Drei 7/8, p.14-18 (1920) <https://diedrei.org/lesen/die-k%C3%B6nige-sind-nackt>.

Franse versie: **“Les rois sont nus – Un événement de la Pentecôte”**:

<https://tri-articulation.info/articles/theme/item/238-les-rois-sont-nus-un-evenement-de-la-pentecote>.

verband met COVID-19-maatregelen, zogezegd wetenschappelijke publicaties niet te vlug moet geloven¹⁴.

De laatste decennia werden nieuwe onderzoeksdomeinen geopend die voor de bestudering van de coronacrisis zeer relevant kunnen worden. 'Agnotologie' bv. buigt zich over het fenomeen van doelgerichte kennisvernietiging. Wetenschappelijke kennis wordt geacht zich vrij in alle richtingen te verspreiden. In werkelijkheid zijn krachten actief die ongewenste kennis terugdringen en vernietigen. De aan het publiek voorgeschotelde wetenschappelijke inzichten zijn het voorwerp van georganiseerde manipulatie en censuur. Het is dus essentieel om de berichtgeving omtrent de 'coronacrisis' te volgen door een agnotologische bril. 'Ponerologie', in Oost-Europa ontwikkeld tijdens de communistische dictatuur, bestudeert het ontstaan van 'pathocratieën', dwz. kwaadaardige politieke regimes geleid door mensen met een verziekt zieleleven. Ponerologie onderzoekt hoe het boze zich een weg baant doorheen staat en maatschappij. Wetenschappen zoals agnotologie en ponerologie staan in kleine kinderschoenen. Het zal onmogelijk zijn om dit soort disciplines voluit te ontwikkelen vanuit een materialistische ingesteldheid. Deze nieuwe menswetenschappen kunnen enkel tot bloei komen als takken van een nieuwe geesteswetenschap, gebaseerd op nieuwe vormen van morele zelfscholing en inwijding. Het is bv. onmogelijk om het boze in de samenleving objectief onder ogen te zien zonder tegelijk de confrontatie aan te gaan met de eigen individuele boosheid tzt. met de eigen 'Doppelgänger'. Deze 'dubbelganger' vervormt immers ons maatschappelijk oordeelsvermogen¹⁵. Wanneer we de werking van het boze in de buitenwereld objectief willen beoordelen dient die vervorming in rekening te worden gebracht. Op dit punt kunnen menselijke individuen elkaar helpen, door het voeren van het vrije wetenschappelijke gesprek. In zo'n gesprek kan de Logos binnentreden.

De mensheid staat voor een zware kennisopdracht. In 2020 staan we, veel intensiever dan ooit, voor de opdracht om het boze te identificeren, niet als een abstractie, ook niet als projectie op een medemens die zich eventueel vergist, maar als een geestelijke entiteit die de spiritueel verzwakte mensheid als een wolf naar de keel bijt, via nooit eerder in de geschiedenis vertoonde ingrepen, zoals veralgemeende opsluiting van de totale bevolking of verplichte verhulling van het menselijk gelaat. Het bestaansrecht van de mens als geïncarneerd geestelijk wezen staat op het spel. Het eerste wat men in zo'n situatie doet is rondkijken, op zoek naar medemensen met klare blik en met woorden waarin men het hart van de logos (met de kleine 'l' van 'logica') voelt kloppen. In de opstellers van de *Great Barrington Declaration* vind ik zo'n voorbeeld van authentiek menselijk denken. Daar teken ik voor.

<https://gbdeclaration.org/great-barrington-declaration-nederlands/>

¹⁴ Jaap Van Dissel (directeur van het Nederlandse RIVM) verklaarde terzake: "**Vaak zijn in die onderzoeken bijvoorbeeld medische mondkapjes gebruikt en wordt er geen rekening gehouden met maatregelen als de anderhalve meter (...)** Ook zijn er onderzoeken die minder positief over mondkapjes zijn (...) Dat leidt bij ons dan tot de afweging dat we daar niet een positief advies over hebben uitgebracht. (...) Dat er een ander besluit, op grond van politieke overwegingen wordt genomen, dat zij zo".

<https://nos.nl/artikel/2350709-van-dissel-blijft-erbij-gewone-mondkapjes-hebben-weinig-effect.html>

¹⁵ Het concept van 'dubbelganger' zoals hier bedoeld werd ingevoerd door Rudolf Steiner. Zie bijvoorbeeld: <https://anthrowiki.at/Doppelg%C3%A4nger>.

HET MENSELIJK GELAAT

14 augustus 2020

Figuur 1: De sprekende torengevel van de oude kerk *St. Pauli Bekehrung* in Thomm (Moezelstreek; foto: Geert Van Hout). Het opschrift is een zinspeling op het 'gezicht' erboven (twee bovenste galmgaten = ogen; uurwerk = neus; venstertje boven opschrift = mond). De horizontale gevellijsten suggereren de omtrek van een masker, omheen de neus en de sprekende mond.

2 Kor.3:16 Telkens wanneer iemand zich wendt tot de Heer wordt het mondneusmasker¹⁶ weggenomen. 17 De Heer is immers de Geest, en waar de Geest van de Heer verblijft, daar is de vrijheid.

Corona-interventies blijven niet zonder gevolgen. Half onwettige en grotendeels onzinnige maatregelen veroorzaken grote kosten die niet worden afgewogen tegen de verhoopte baten. Dit geldt in het bijzonder voor de verplichte maskerdracht¹⁷.

¹⁶ Cfr. Le Grand Bailly: τὸ κάλυμμα: 1 voile de femme, qui couvrait toute la figure, excepté pour les yeux (...); door Paulus algemeen gebruikt, ook voor mannen (cfr.2Kor.3:13). Paulus beschrijft het masker als iets wat verbergt en tegelijk ook geestelijk blind maakt.

¹⁷ Onderhavig artikel verkent de geestelijke implicaties van de maskerplicht.

Over de psychische impact van verplichte maskerdracht bestaat weinig studiewerk; zie bv.:

https://corona-transition.org/IMG/pdf/studie_psychbeschwerdenmasken_dp.pdf

Over de (zeer twijfelachtige) medische effectiviteit, zie: <https://swprs.org/face-masks-evidence/>;

Over de onzinnige voorstelling van de resultaten van PVR-testen zie bv.

<https://www.youtube.com/watch?v=ktFDN5cBFgw>

te vergelijken zijn de praktijken in Nederland, Denemarken, Zweden, Tsjechië...

Over de wettelijke aspecten zie bv. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/08/01/opinie-geenens-rummens-sottiaux/> of het artikel "**Schenden de avondklok en de mondmaskerplicht de grondwet? Twee specialisten verduidelijken: 'Een verontrustende evolutie'**" (Laatste Nieuws/ De Morgen, 6 aug.2020, 14u00). Uit eerstgenoemde tekst: "**De maatregel zoals die vandaag geldt in de provincie Antwerpen, aan de kust en in heel wat andere gemeenten is (...) duidelijk disproportioneel. Met het 'handhavingsargument' maken de besturen er zich al te gemakkelijk vanaf. Wanneer de overheid onze fundamentele rechten inperkt, moet ze dat doen op een manier die voor onze vrijheid het minst belastend is, zelfs al vergt dat een bestuurlijke inspanning. In bepaalde drukke zones kan extra signalisatie worden aangebracht en streng worden gehandhaafd door de politie, maar op andere plekken moeten we durven te vertrouwen op het inschattingsvermogen en de verantwoordelijkheidszin van de burger. Bovendien mist die nieuwe mondmaskerplicht een wettelijke basis. De grondwet schrijft voor dat regels die diep in onze levenssfeer**

Maskerdracht in open lucht heeft geen bewezen medische zin. Door de ingrijpende verplichting zijn wij niet langer in staat om het gelaat te zien van onbekenden en passanten. De wekenlange invoering van de onwezenlijke 'maskerplicht' doorkruist de natuurlijke omgangsvormen. De dwang tot het stellen van onzinnige handelingen op straffe van hoge boetes veroorzaakt ongetwijfeld grote psychische en maatschappelijke schade.

De verplichte maskerdracht is symptoom van een zware geestesziekte die de mensheid treft. We lijden aan chronische geestloosheid en zinken daardoor weg in collectieve waanzin.

De oude '-ismen' hebben hun geloofwaardigheid verloren. Het is niet meer mogelijk om, zoals honderd jaar geleden, rond een ouderwetse politieke ideologie de bevolking in de pas te doen lopen. De klassieke politiek mist aanzien. Georganiseerde godsdiensten zijn verschrompeld. Maar brede lagen van de bevolking geloven wel in 'wetenschap' en dat geloof kan wel degelijk worden gemanipuleerd¹⁸.

binnendringen, door het parlement in een wet moeten worden gegoten. Dat is hier niet gebeurd. Nochtans is het verplichten van gezichtsbedekkende kledij, die bovendien het ademen minder aangenaam maakt, een aantasting van onze persoonlijke autonomie en lichamelijke integriteit. Een veralgemeende mondmaskerplicht vormt ook een ernstige bedreiging voor de normale omgang tussen mensen. Naar aanleiding van het boerka-verbod heeft zowel het Grondwettelijk Hof als het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bevestigd dat de wederzijdse herkenning van individuen via het gelaat essentieel is voor het publieke leven in een democratische gemeenschap". De in Antwerpen ingevoerde 'avondklok', die neerkomt op veralgemeend huisarrest, werd als onwettig bestempeld door Johan Vande Lanotte (voormalig minister en professor in grondwettelijk recht; De Standaard, 5 augustus 2020). Meer in het algemeen merkte Vande Lanotte op dat handhavingsgemak van de politiediensten als motief voor verregaande vrijheidsbeperking fundamenteel verkeerd is. Niettemin is dit 'gemak' ook het argument achter de veralgemeende mondmaskerplicht in de provincie Antwerpen. Gouverneur Cathy Berx antwoordde de maatregel als volgt: **"Mensen moeten kunnen voorspellen of en wanneer een overtreding van de norm dreigt. Bovendien mag die overtreding niet afhangen van subjectieve interpretaties, want dat tast de voorspelbaarheid aan"** (VRT, 3 augustus). Dat is juist. Een maatregel dient echter niet alleen duidelijk maar ook zinvol en redelijk te zijn. Men kan de onzinnigheid van een regel niet verantwoorden door te stellen dat de regel tenminste duidelijk is. Om de flagrante onzinnigheid goed te praten importeert de gouverneur toch weer onvoorspelbaarheid: **"Om het extreme voorbeeld te geven: iemand die alleen, of met zijn gezin, wandelt in een bos op een moment dat er in de wijde omtrek niemand te bespeuren valt, zal niet worden gesanctioneerd. Het zou een hoogst onoordeelkundige inzet zijn van de schaarse handhavingcapaciteit. Helaas is dat nagenoeg niet in rechtsregels te vatten"**. Om de regel te verantwoorden wordt gesteld dat de pakkans klein is bij 'extreem' gedrag zoals bv. een boswandeling. Natuurlijk wordt men op die manier opnieuw **"... overgeleverd aan de willekeur van de ordehandhaver"** (Stefan Sottiaux; De Morgen, 6 augustus 2020) want die kan natuurlijk toch gaan 'handhaven' in het bos. Berx maakte ook de vergelijking met wachten voor een rood licht wanneer men alleen is. Deze vergelijking loopt mank om meerdere redenen tegelijk. We verwijzen hier enkel naar het principe: *'de minimis non curat lex'* ('de wet houdt zich niet bezig met prutsen'). Helemaal alleen een minuut wachten voor een verkeerslicht is een pruts; een (minstens) wekenlange verplichting om gemaskerd rond te lopen zodra men het huis verlaat is géén pruts. Bepaalde experts probeerden de maatregel te verantwoorden door verwijzing naar de autogordelplicht in een rijdende auto. Ook deze vergelijking faalt. In een rijdende auto met feilbare bestuurder is enerzijds altijd een significant risico aanwezig, terwijl anderzijds de gordeldracht geen betekenisvolle vrijheidsbeperking inhoudt. Verplicht gemaskerd rondlopen in een lege straat hoort men te vergelijken met het verplicht dragen van een autogordel door voetgangers, of door mensen die zich bevinden in een geparkeerd voertuig.

De corona-campagnes berusten op een ideologie van een nieuw type. De individuele mens wordt in deze ideologie beschouwd als een exemplaar van een biologische soort. Die soort blijkt vatbaar voor allerlei infecties en epidemieën. Het individuele exemplaar moet zich inschakelen in de zorg voor de collectieve 'volksgezondheid' die boven alles is verheven, ook boven welzijn en gezondheid van het individuele exemplaar. De strijd tegen de besmetting is het grote maatschappelijke doel en hiervoor moet letterlijk alles wijken. Natuurlijke rechten van de mens, grondwet, economie, onderwijs: alles dient aangepast, en moet desnoods op de schop, ten bate van het éne doel. Nieuwe rituelen verschijnen, zoals winkelen over éénrichtingspaadjes¹⁹, manipulatie van deurkrukken per elleboog en het inwrijven met alcoholgel van handvaten op winkelkarretjes en knopjes op betaalkastjes. Er komen nieuwe taboes: de handdruk bv. wordt verbannen. En er zijn ketters²⁰.

De invoering van dit 'nieuwe normaal' lijkt op de komst van een huiveringwekkende anti-beschaving, met verplichte maskerdracht als opvallend kenmerk. Tijdens de eerste maanden van de pandemie werd door het expertendom gesteld dat 'kapjes' enkel nut hadden in medische omstandigheden. Het dragen van maskers in winkels, laat staan op de openbare weg, laat staan in het midden van bos en veld, werd als betekenisloos afgewezen. Dat is allemaal verleden tijd. In Antwerpen en Brussel is, op het ogenblik van dit schrijven, het dragen van zo'n kapjes verplicht van zodra men het huis verlaat, ook wanneer men alleen wandelt temidden van een leeg landschap.

¹⁸ De 'maatregelen' die door de machthebbers worden uitgevaardigd hebben in vele gevallen openlijk als doel, niet de bestrijding van de pandemie, maar wel de manipulatie van de opvattingen die leven onder het publiek. Zo pleitte viroloog Marc Van Ranst (VRT, 7 augustus 2020) tegen een veralgemeende maskerplicht, zoals die bv. in de provincie Antwerpen door gouverneur Cathy Berx werd opgelegd. Marc Van Ranst sprak zich uit tegen absolute maskerplicht, doch om de verkeerde reden: "...**mensen moeten wel het gevoel hebben dat ze iets nuttigs aan het doen zijn, anders riskeer je het draagvlak voor je maatregelen kwijt te spelen**". Het juiste bezwaar tegen de maatregel is dat de ene mens niet de andere mens tot een onzinnige handeling mag dwingen, louter voor het eigen plezier of gemak. Volgens viroloog Erika Vlieghe is de maskerplicht belangrijk om de bevolking 'bewust' te maken: "**Je kan met mondkmaskers echt weer awareness genereren. Mensen er bewust van maken dat het nog niet voorbij is, dat er iets aan de hand is en we met zijn allen voorzichtig moeten zijn. En dat is ontzettend belangrijk. (...) En als er een verplichting zou zijn, dan zouden mensen dat dragen. Dat is eenvoudig en eenduidig en het is een duidelijk symbool dat het nog niet voorbij is en we voor elkaar moeten blijven zorgen. Ik denk dat dat het vitale punt is**" (VRT, 28 juni 2020).

¹⁹ Viroloog Steven Van Gucht ('viroloog van Sciensano') werd door *Het Laatste Nieuws* (10 juli 2020, 14u45) geconfronteerd met zijn uitspraak in *De Morgen* ('begin mei') waar hij had gesteld "...**dat iemand kruisen in de supermarkt niet gevaarlijk is en dat hij zelf toen geen mondkmasker droeg**". Van Gucht antwoordde: "**Nu is het druk buiten en in de winkels, en vinden weer evenementen plaats. Dat is een heel andere situatie dan tijdens de lockdown, toen waren er geen omstandigheden waarin mensen dicht op elkaar stonden. Mondmaskers hadden toen weinig toegevoegde waarde**". Nochtans kan men geredelijk aannemen dat supermarkten in beide periodes ongeveer even druk waren, vermits het aantal klanten, de koopbehoeftes en de openingstijden ongeveer gelijk bleven. Wat veranderde was de intentie van de machthebbers om maskerdracht op te leggen.

²⁰ De gebruikelijke politiek-correcte labels ('hater', 'ontkenner'...) worden gerecycleerd om corona-dissidenten te stigmatiseren. Zo hanteerde *De Standaard* op 24 juli 2020 de term 'mondkmaskerhater' ("**Bijna 200 mondkmaskerhaters komen samen in 'achtertuin 'van minister De Crem'**").

Achter deze omwenteling schuilt geen algemene samenzwering van machthebbers. Wat wél gebeurt kan men in eerste instantie vergelijken met het ontstaansmechanisme van een windhoos. Zo'n atmosferisch fenomeen vertoont een hoge vorm van organisatie: een groot aantal luchtdeeltjes gaan, alsof het was afgesproken, allemaal bewegen in eenzelfde richting. Daarbij ontwikkelen ze grote gezamenlijke kracht. De hoos sleept mee en vernielt. De luchtdeeltjes gedragen zich gecoördineerd; maar samenzweren doen ze niet. Integendeel, het is door hun gedachtenloosheid dat het georganiseerd geheel (de 'dissipatieve structuur') ontstaat. Alles wat men nodig heeft is een bron van gerichte energie, zoals een luchtdrukverschil. Op dezelfde quasi-mechanistische manier leidt gedachtenloosheid en napraterij bij politici, journalisten en 'experten' tot een schijnbaar georchestreerd optreden, met een maatschappelijke windhoos als gevolg. Alle protagonisten steken hun voelhorens uit om te ontdekken uit welke richting '...de wind waait'. Ze praten na wat ze horen zodat de wind nog krachtiger waait, steeds in dezelfde richting.

Een maatschappelijke storm zoals de corona-crisis kan gemakkelijk worden gemanipuleerd. Het dissipatieve mechanisme bewerkstelligt wel dat al de betrokkenen in het proces in ongeveer dezelfde richting 'denken' en werken; maar die richting zelf wordt door het proces niet bepaald. Men kan dit vergelijken met de vortex in een leeglopend bad: het water gaat zeker een draaikolkstructuur vormen maar de draaizin van de vortex kan beïnvloed worden door minieme ingrepen. Uit de manipulatie van 'wetenschappelijke' publicaties blijkt bv. duidelijk dat big farma een grote slag wil slaan. Zij zijn zeker niet de enigen.

Op een dieper niveau spelen geestelijke inspiraties een essentiële rol. De mens is een trichotoom wezen, bestaande uit lichaam, ziel en geest²¹. In onze samenleving wordt de geest grotendeels uitgebannen. Politiek en staat hanteren als vanzelfsprekend een geestloos mensbeeld. Geest is zin. Net zoals een atmosferische onderdruk de energie levert voor de windhoos, levert geestloosheid en zinledigheid de energie voor de huidige storm van waanzin. Geestloosheid produceert onzin. Blindheid voor de geest heeft als gevolg dat destructieve, niet-menselijke en tegenmenselijke geest de leegheid van de zielen gaat vullen met onzalige inspiraties. Ons wezen is geroepen tot een 'tweede geboorte', waarbij wij ons leven gaan leiden vanuit de geest (Jh.3:5-6). Wij kunnen onwetend of onverschillig staan tegenover deze roeping tot volkomen menswording. We kunnen die roeping afwijzen. Wat we niet kunnen is de hunker naar geest uit onze psyche bannen. Indien we onze roeping afwijzen of negeren zal onvermijdelijk 'ongeest', negatieve en destructieve geest, de psyche inspireren. De verschijning van zo'n geest van leugenachtigheid en tegenmenselijkheid is het meest opvallende kenmerk van de coronacrisis. Sinds de kersttijd van 2019 heeft in onze samenleving een zeer bijzondere misantropische geest zijn intrede gedaan.

De plotselinge drang om via verplichte maskerdracht het menselijk gelaat uit het publiek leven te bannen en een schaamtereflex te kweken voor de vertoning van het menselijk gelaat heeft diepe spirituele betekenis. De

²¹ Een zeer goede inleiding op het trichotomisch mensbeeld en het concept van de tweede geboorte vindt men in het werk van Michel Fromaget, bv. in "**L'Homme tridimensionnel**" (1996) of "**La drachme perdue. L'anthropologie 'Corps, Âme, Esprit' expliquée**" (2010).

verplichting zelf zal in haar huidige vorm wegebben maar een akelige maatschappelijke wonde zal blijven. De verplichte maskerdracht is geen accidenteel fenomeen. Een geestelijke kracht is werkzaam die streeft naar ontmenselijking en daarbij de pandemie gebruikt als vehikel. Nogmaals: er is geen sprake van een samenzwering in de gewone zin. De politici en experts die maskerdracht opleggen implementeren niet in de klassieke zin een verborgen agenda. Het verschijnsel is veel tragischer. Diegenen die de macht uitoefenen beschikken in de allermeeeste gevallen niet over een adequate antropologie. Zij kennen niet het verschil tussen ziel en geest. Op geestelijk vlak zijn zij slaapwandelaars. De meesten spelen vooral toneel: tegenover het publiek poseren zij als een soort ingewijden die over bijzondere vaardigheden en kennis beschikken waarmee ze exotische crisissen kunnen beheren. In werkelijkheid weten zij weinig. Zij zijn leerling-tovenaars en brokkenpiloten.

Maar ook in hun psyche staat, vaak zonder dat zij dit beseffen, een venster open dat uitgeeft op de wereld van de geest. Tegenmenselijke geest stroomt binnen in de menselijke zielen, die zich van geen kwaad en van geen geest bewust zijn en niet beseffen dat in hun psyche het venster openstaat. Zij merken niet dat door dat raam een ongenode gast naar binnen kruipt.

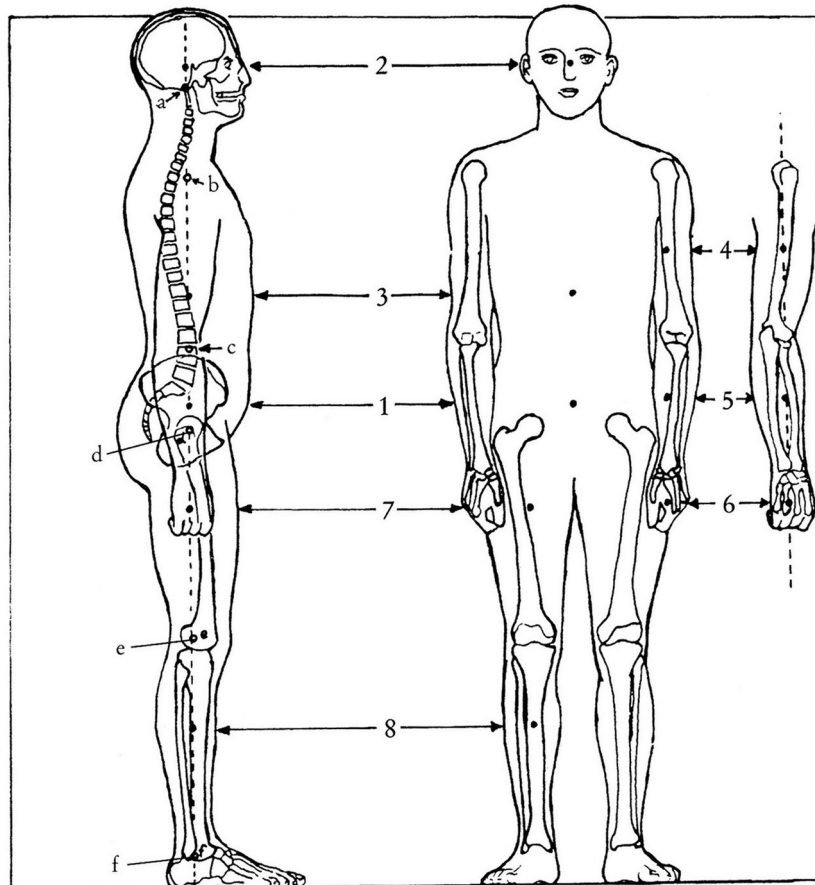
Men kan zo'n geestelijke wezenheden niet bekampen met betogingen en petities. Wat wél kan helpen is onderzoek en geestelijke verdieping, oefening en scholing. Het gaat om het antieke recept, ingeschreven boven Apollo's tempel te Delphi: 'Ken Uzelf' (dwz. 'Leer uzelf kennen als lichamelijk, psychisch én geestelijk wezen').

De mensheid heeft tot op heden met grote vanzelfsprekendheid genoten van de maatschappelijke en psychische werking die uitging van de transcendente aspecten van het menselijk lichaam, waarvan het menselijk gelaat het sluitstuk vormt. In onze fysieke gestalte manifesteert zich direct en op een levendige manier algemeen-menselijke geest, die ten dienste staat van de incarnatie van de afzonderlijke menselijke individualiteiten. Door ingrepen zoals de maskerplicht wordt de werkzaamheid van deze algemeen-menselijke geest direct aangevallen. Ofwel verwerven we bewustzijn omtrent onze goddelijke (Jh.10:34) en trichotome (1 Tess.5:23) menselijke natuur en omtrent de geest die zich direct uitdrukt in onze menselijke gestalte, ofwel worden wij in het komende tijdperk vervreemd van onze menselijkheid en omlaaggezogen in een draaikolk van materialistische waanzin. Want, zoals Chesterton's Father Brown zei: **"Het eerste gevolg van ongelof in God is het verlies van het gezond verstand"**²².

Het bijzondere van de menselijke gestalte

Over het algemeen tonen mensen aan elkaar drie fundamentele aspecten van hun lichamelijkeheid. Zij tonen hun algemene opgerichte houding. Zij tonen hun handen. En ze tonen aan elkaar hun gelaat. Men ziet dit bijvoorbeeld in het verloop van een toevallige ontmoeting: mensen identificeren elkaar als mens via de opgerichte houding, trekken elkaars aandacht met handgebaren, geven elkaar eventueel een handdruk, en komen in gesprek.

²² "It's the first effect of not believing in God that you lose your common sense" ("The Oracle of the Dog"; 1923).

Figuur 2: De standaard opgerichte houding ('normaalhouding') van het menselijk lichaam. Deze houding (waarbij de visuele as naar de horizon is gericht) heeft als eigenschap dat alle grote deelzwaartepunten en overeenkomstige gewrichten van het menselijk lichaam in éénzelfde frontale vlak (stippellijn) zijn gesitueerd (behalve de voeten, die op de grond rusten). Aangegeven zijn: het globale zwaartepunt (1), de deelzwaartepunten van (2) hoofd, (3) romp, (4) bovenarm, (5) onderarm, (6) hand, (7) bovenbeen en (8) onderbeen, (a) atlas, (b) schouder, (c) elleboog, (d) heup, (e) knie, (f) enkel. De houding is metastabiel; er zijn enkel zeer kleine correctieve inspanningen nodig om ze in stand te houden. De houding is ook actief; ze moet worden gewild, in tegenstelling tot de liggende houding.

Het bijzonder biomechanisch karakter van de menselijke opgerichte houding werd voor het eerst beschreven in een militaire studie over de bepakkings van infanteriesoldaten (W.Braune & O.Fischer "Über den Schwerpunkt des menschlichen Körpers mit Rücksicht auf die Ausrüstung des deutschen Infanteristen" Abhandl. Math.-phys.Kl.königl.Sächs.Ges.Wiss. 15:561-672 + fig.; 1890).

Het evenwichtsorgaan bevindt zich in het binnenoor, eveneens in hetzelfde frontale vlak. Het orgaan is in het hoofd optimaal geplaatst om afwijkingen van de verticale lichaamshouding te detecteren. Deze optimaliteit verdwijnt bij het aannemen van de viervoetige houding die bij de landzoogdieren algemeen is.

Tweevoetigheid komt voor in het dierenrijk, met de vogels als meest treffende voorbeeld. De menselijke gestalte is niet zomaar bipedaal maar wordt gekenmerkt door de opgerichte houding. Het menselijk lichaam vertoont in de 'normale opgerichte stand' een bijzonder biomechanisch evenwicht waarbij de deelzwaartepunten van het menselijk lichaam zich bevinden in eenzelfde frontale vlak (figuur 2). De menselijke gestalte rust in zichzelf. De mens in de staande rusthouding verbruikt nauwelijks meer energie dan in liggende houding. Bij het viervoetige zoogdier is dit anders. Een hond die overeind staat op de vier poten verbruikt tweemaal meer energie dan een hond die ligt.

Het dier moet voortdurend energie verbruiken om de gebogen poten en de kop in positie te houden. Geen enkel zoogdier kan zich oprichten in deze uitzonderlijke menselijke zin.

De mens heeft geen aangeboren instinkt om de opgerichte houding aan te nemen. Het mensenkind leert opgericht staan en lopen door nabootsing. Bij blindgeboren kinderen moet de opgerichte houding worden aangeleerd. De opgerichte houding is ahw. cultureel erfgoed van de mensheid. Mensen helpen en houden elkaar overeind, in letterlijke zin, van generatie tot generatie. Telkens wanneer we een andere mens zien rechtop staan of lopen worden we herinnerd aan dit primaire maatschappelijke feit.

De mens is niet enkel een bewust wezen. Hij is een zelfbewust 'Ik' of 'Zelf'. Vrijheid leeft in zelfbewustzijn, en zelfbewustzijn noch vrijheid kunnen herleid worden tot andere elementen van de werkelijkheid. Ze zijn 'impredicatief'. Het biomechanisch vermogen om op zichzelf te rusten is het reële fysieke beeld van de impredicatieve natuur van het menselijke 'Ik' en van de menselijke vrijheid. De opgerichte menselijke houding is tegelijk actief en metastabiel, en wordt daardoor de directe fysieke uitdrukking van de menselijke aandacht, die de vrije menselijke daad inleidt. In de waaktoestand leeft het menselijk 'Ik' in een soort symbiose met dit beeld. Dank zij dit beeld kan de menselijke individualiteit zich concreet de vrije menselijke handeling voorstellen, zoals die verricht wordt in de fysieke wereld; en zij kan deze handeling voltrekken.

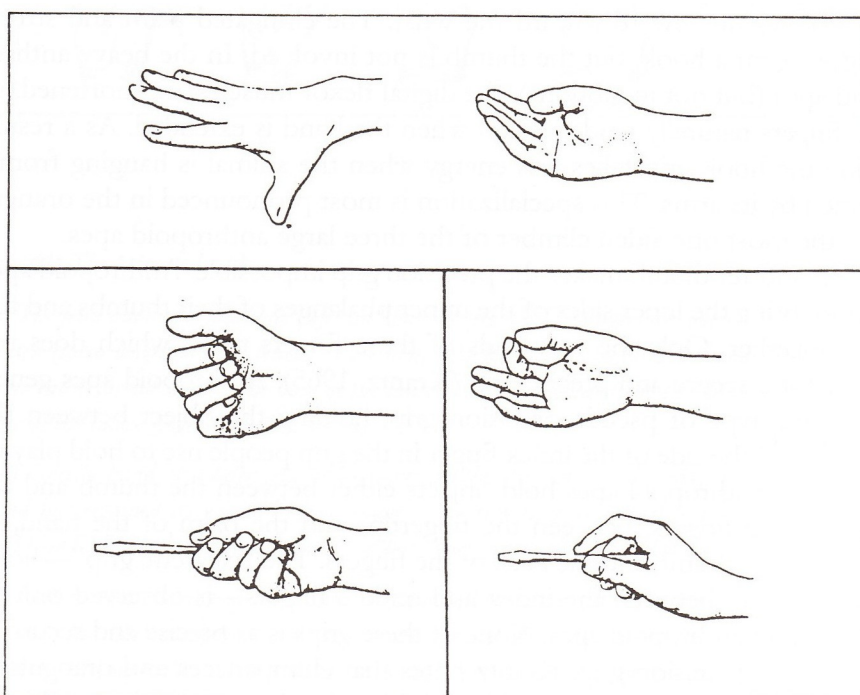
Mensen tonen elkaar ook hun menselijke handen.

Tussen de menselijke hand en de hand van een zoogdier zoals bijvoorbeeld een hond, een paard of een olifant, bestaat een kwalitatief onderscheid inzake functiebereik. Bij dieren is dit functiebereik beperkt. De voortbeweging speelt een hoofdrol. Zo hebben vleermuizen hun hand omgebouwd voor de ene functie van het vliegen, walvissen voor de ene functie van het zwemmen, enz. Het aantal functies van de dierlijke hand is eindig en van generatie tot generatie onveranderlijk.

De menselijke hand echter is gericht op werktuiggebruik (**figuur 3**). Onze mensenhand vraagt door haar gestalte, bijvoorbeeld door de opponeerbare duim en door het vermogen om de vlezige vingertoppen op elkaar te plaatsen, om het werktuig: het mes, de naald, de hamer, pen en penseel... Het werktuig kan eindeloos variëren. Nieuwe functies en bijbehorende werktuigen kunnen eindeloos worden uitgevonden en toegevoegd. Het functiebereik van de menselijke hand is tegelijk oneindig en veranderlijk.

Het onderscheid tussen de menselijke en de dierlijke hand drukt zich uit in een dramatisch evolutionair verschijnsel. De oorspronkelijke gestalte van de zoogdierenhand is een structuur met vijf vingers waaronder een identificeerbare duim en met een roteerbare onderarm met spaakbeen en ellepijp. De meeste zoogdieren hebben deze oorspronkelijke evolutionaire structuur opgegeven. Viervoeters vertonen de sterke neiging om vingers te verstarren en te elimineren en de roteerbaarheid van de onderarm op te geven. Paard (één overblijvende 'vinger') en rund (twee 'vingers') zijn treffende voorbeelden. Deze dieren hebben nog slechts een rudimentaire ellepijp en

zij kunnen hun 'arm' niet roteren. De olifant behield vijf vingers en twee beenderen in de onderarm. De oorspronkelijke structuur is nog wel aanwijsbaar doch verward en het multifunctioneel potentieel is weg. De dierlijke hand staat vooral ten dienste van de voortbeweging en werd in dienst van die functie omgebouwd: vleermuizen maakten van hun hand een vleugel, dolfijnen maakten een vin, leeuwen maakten de hand tot een jachtinstrument (lopen en klauwen). In deze gevallen gaat het multifunctioneel potentieel verloren: de onderarm kan niet meer roteren, de vingers kunnen weinig of niet ten opzichte van elkaar bewegen; sommige delen van het oorspronkelijk bouwplan gaan verloren, andere delen worden aangepast of uitvergroot. Bij de primaten treft men nog een roteerbare onderarm aan. De opponeerbare duim, samen met de mogelijkheid om de vlezige vingertoppen tegen elkaar te plaatsen (wat de precisiegrep mogelijk maakt), vindt men enkel bij de mens.

Figuur 3: Vier fundamentele posities van de menselijke hand²³. Boven links: divergente houding, gespreide vingers. Dit is een elementaire positie gebruikt door veel viervoeters (bv. olifant) bij voortbeweging. Boven rechts: convergentie of haakgreep. Een eekhoorn gebruikt zo'n greep om voedsel vast te houden; de mens bv. om een lade open te trekken. Links onder: de krachtgreep, waarbij vier vingers een voorwerp (bv. een stok of hamer) omklemmen en de duim uit andere richting druk uitoefent. Deze greep komt voor bij de hogere primaten. Rechts onder: precisiegrep, waarbij het voorwerp (bv. een naald) gehouden wordt tussen de vlezige toppen van de duim en één of meer andere vingers. Deze greep is exclusief menselijk.

De manipulatieve vermogens van de menselijke hand zijn niet het resultaat van evolutionaire specialisatie. Het oorspronkelijke bouwplan van de zoogdierhand werd behouden en 'geëxpliciteerd': de hogere mogelijkheden die sluimerden in deze structuur werden te voorschijn gebracht zonder dat meer primaire mogelijkheden werden opgegeven²⁴.

²³ J.Napier "The evolution of the hand" Scientific American 12:p.56-62 (1962); "Hands" Princeton UP (1993).

²⁴ "In the case of the hand, at least, evolution has been incremental. Although the precision grip represents the ultimate refinement in prehensility, this does not mean that more primitive capacities have been lost. The human hand remains capable of the postures and movements of the primate foot-hand and even the paw of the fully

De menselijke handen vormen een paar, en samen met de stereoscopische blik belichaamt dit feit het gegeven dat de mens niet enkel een bewust doch ook een zelfbewust wezen is, dat met zichzelf kan samenwerken en tegelijk deze samenwerking kan overzien. Doch wat de mens aldus aan zichzelf ervaart, kan hij ook waarnemen met betrekking tot de ander. Onze twee handen kunnen elkaar in de arbeid ontmoeten doch zij kunnen ook de hand van de ander ontmoeten. De oneindige multifunctionaliteit van de hand met haar werktuig levert het onmiddellijke beeld van de menselijke arbeid. Deze arbeid leidt, door zijn aard zelf, naar arbeidsdeling. Het oneindige potentieel van de hand kan enkel worden gerealiseerd door samenwerking en arbeidsdeling. De menselijke hand verwijst dus, door haar structuur zelf, naar de medemens. De menselijke handen realiseren hun potentieel enkel tesamen, via de arbeidsdeling. Dit is een fundamenteel antropologisch gegeven dat kan afgelezen worden via een aandachtige beschouwing van de structuur van de menselijke hand. Het genie van de menselijke beschaving heeft uiteindelijk dit gegeven uitgedrukt in het grootse beeld van de handdruk.

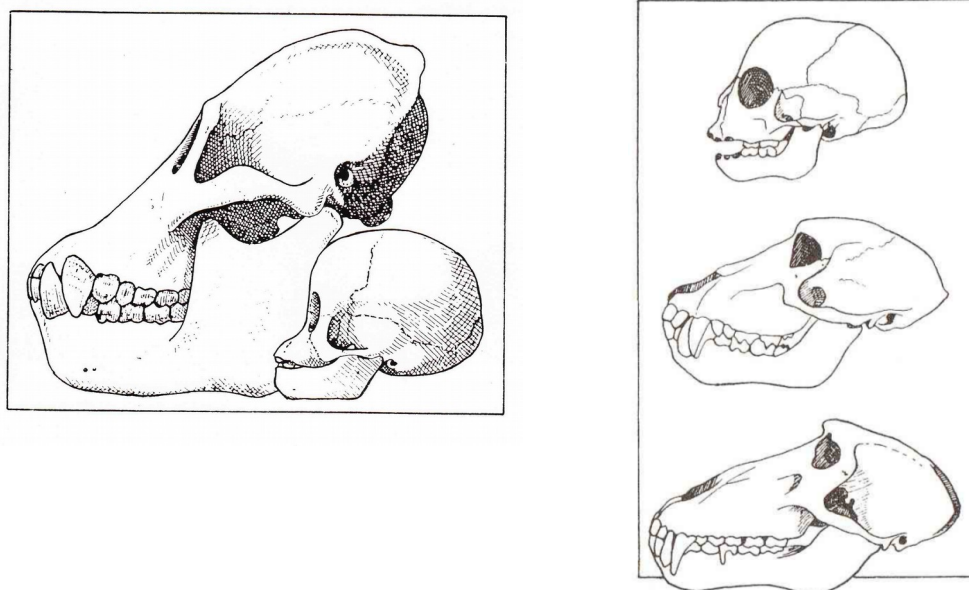
Het menselijk gelaat is het resultaat van een dubbele bevrijding. Karakteristiek voor het zoogdier is de snoetvorming.

De snoet (figuur 4) ontstaat doordat het hoofd de grijp- en manipulatiefunctie van de hand moet overnemen. De hand kan deze functies niet waarnemen wanneer ze wordt omgevormd ten dienste van de voortbeweging (bv. tot een vin, een vleugel, of deel van een loopoot). De opgerichte menselijke houding bevrijdt de hand van de voortbewegingsfunctie. Hierdoor kan de hand als het ware 'zichzelf blijven'. Het universele functionele potentieel van het oorspronkelijke bouwplan van de zoogdierenhand (4+1 vingerstralen; roteerbare onderarm) komt aan het licht in de mate dat de hand *niet* wordt ingezet voor de voortbewegingsfunctie. De bevrijding van de hand, waarvoor de voet zich als het ware opoffert, induceert de bevrijding van de 'kop', die de snoetvorming opgeeft en 'hoofd' wordt. Het ademhalingsritme wordt losgekoppeld van de voortbeweging door de verwerving van de opgerichte houding; en de mond kan sprekend worden omdat hij niet ten dienste moet staan van de grijpfunctie. Omdat de hand niet specialiseert doch trouw blijft aan de algemene uitgangsvorm, kan ook het hoofd trouw blijven aan de algemene uitgangsvorm²⁵. Het hoofd wordt luisterend en sprekend. De taalfunctie

quadrupedal mammal, and it retains many of the anatomical structures that go with them. From one stage in evolution to the next, the later capability is added to the earlier" (Napier 1962); **"The human hand displays an exceptional degree of primitiveness – an astonishing conclusion if we consider that it is capable of specialized movements and exceptional sensitivity, precision, subtlety, and expressiveness"** (Napier, 1993). De hand is een sprekend voorbeeld van Goethe's dictum: **"Im Menschen ist das Tierische zu höhern Zwecken gesteigert und für das Auge, wie für den Geist, in Schatten gestellt"** (J.W. von Goethe **"Erster Entwurf einer allgemeinen Einleitung in die vergleichende Anatomie, ausgehend von der Osteologie"**; 1795): de talloze mogelijkheden tot specialisatie worden achterwege gelaten ('in Schatten gestellt') en tegelijk wordt de universele potentie van de niet-gespecialiseerde oervorm verwerkelijkt.

²⁵ Doordat het hoofd geen snoet vormt, integreert dit lichaamsdeel zich tevens in het biomechanische evenwicht dat de menselijke gestalte kenmerkt. Daarmee wordt de kring gesloten: de opgerichte menselijke houding, de universele menselijke hand en het spraakbegaafde menselijke hoofd zijn aspecten van éénzelfde primitieve en mensachtige gestalte, waarvan de zoogdieren door uiteenlopende vormen van specialisatie worden afgeleid. Deze

boetseert de details en de intieme beweeglijkheid van het hoofd. Niet enkel de mond, maar het hele hoofd wordt sprekend, en de handen dansen mee. De lach verschijnt; en daarmee spreken zelfs de diepten van de kosmos direct mee in het menselijk gelaat.

Figuur 4: Links: schedel van een pasgeboren en een volwassen orang-oetan. Rechts: schedels van een zeer jonge, een halfwas en een volwassen kuifbaviaan (*Macaca nigra*). De hogere primaten hebben rond de geboorte nog een zeer mensachtige schedel die daarna door snoetvorming verdierlijkt. De mens blijft ook als volwassene veel dichter staan bij de gemeenschappelijke uitgangsgestalte²⁶.

De transcendentie van het menselijk gelaat

Elke nieuwgeborene zoekt het menselijk gelaat op. Het meest primaire onderscheid in de zintuiglijke wereld is dit: 'menselijk gelaat' versus 'al het andere'. Enkel het gelaat kijkt terug. Het diert staart ons aan, de bloem slaapt als doornroosje, de steen steent; maar de andere mens *kijkt terug*.

Het gelaat van de ander verschijnt als een 'zwevende ziel'. We zien in het gelaat van de ander iets wat tegelijk stoffelijk is en toch het stoffelijke overstijgt. Het gelaat is transcendent. Door ons gelaat te tonen aan elkaar bieden wij elkaar een uitzicht op het transcendente.

Wat we daarbij zien is meervoudig.

Het gelaat is goddelijk, doordat het strikt individueel is en doordat het gelaat verschijningsvorm is van het Woord. Wat we geloven of niet doet daarbij niet terzake. Zolang we het gelaat van de ander kunnen zien, dwz. zolang we toegang hebben tot het vleesgeworden visioen van de andere mens, beschikken we ook over een opstap naar het transcendente, en over een

omstandigheid, uitgedrukt in het dictum van Goethe, werd samengevat door Rudolf Steiner met de volgende woorden: "**Das Wort, das aus der Seele tönt, der Logos, war im Anfang da, und der Logos hat die Entwicklung so gelenkt, daß zuletzt ein Wesen entstand, in dem er auch erscheinen konnte. Was zuletzt in der Zeit und im Räume erscheint, war im Geiste zuerst da**"; R. Steiner GA 103 (Hamburg, 18 mei 1908). De fysieke menselijke gestalte is dus ook in evolutionair opzicht direct en objectief transcendent.

²⁶ Zie bv.: J.Verhulst "**Developmental dynamics in humans and other primates**" (2003).

venster dat we *kunnen* openen om uitzicht te krijgen op God. Doorheen het gelaat van de andere ervaren we de absoluut andere, de '**Zijt Gij**' (Jh.4:19; 18:37) die het logisch noodzakelijke complement vormt van het '**Ik Ben**' (Jh.8:24,28,58). Het gelaat van de ander kan 'stralen', als de zon. Het gelaat kan 'bewolken'. Maar bovenal: het gelaat kan sprekend zijn. De mens spreekt niet enkel met de stem, maar met heel het gelaat, en de handen en zelfs het hele lichaam dansen mee, met nadruk of subtiel. Het gesprek, gevoerd van gelaat tot gelaat, is geroepen om eredienst te zijn voor de waarheid, voor de Logos. Tussen uw gelaat en het mijne kan de Logos landen (Mt.18:20). Uit het gesprek, waarin de Logos leeft, ontstaat het natuurlijk recht²⁷. En in het wonder van de menselijke lach glanst altijd een engel.

Maar tegelijk is ieder menselijk gelaat ook een drama. We zien in het gelaat een zwevende ziel, maar altijd ook een dolende, een gehavende en zwervende ziel, als een vlinder met gehavende vleugels. Het gelaat is altijd beschadigd. Ieder gelaat draagt de sporen van menselijk falen, van menselijke zonde en van menselijk tekort. We zien in het gelaat van de ander het beeld van onze eigen beperktheid.

Het gelaat leert ons: oordeel niet opdat gij niet geoordeeld worde.

De vrijheid van het gelaat moet worden gevrijwaard.

Tot slot: iets over beleefdheid

Maskerplicht wordt door de protagonisten voorgesteld als een 'nieuwe vorm van beleefdheid'²⁸. Zo'n opmerking suggereert dat beleefdheid een zaak is

²⁷ Rechtmatig recht kan enkel ontstaan in het gesprek tussen de leden van de betrokken rechtsgemeenschap. Vermeend recht dat a priori met geweld aan een gemeenschap wordt opgelegd, en dus niet berust op het vrije gesprek tussen de leden van die gemeenschap, is intrinsiek onrechtmatig. Dit betekent dat een coherent geheel van natuurlijke rechten bestaat, namelijk de verzameling van rechten die aanwezig moeten zijn om het rechtscheppend gesprek überhaupt mogelijk te maken. Vrijheid van meningsuiting is bijvoorbeeld zo'n natuurlijk recht: men kan niet coherent argumenteren tegen deze vrijheid, omdat het rechtscheppende menselijke gesprek het recht op vrijheid van meningsuiting impliceert. Op dezelfde wijze ontstaan ondermeer ook bepaalde stoffelijke rechten: het vrije rechtscheppende gesprek is niet mogelijk indien het recht op fysiek bestaan wordt ontzegd aan de deelnemers van het gesprek. De preciese vorm van de natuurlijke rechten dient langs logische weg zorgvuldig afgeleid te worden. Natuurlijke rechten worden niet tegen elkaar afgewogen: ze ontlenen hun definitie, omschrijving en bereik aan het gegeven dat zij als coherent geheel de bestaansvoorwaarde zijn voor de totstandkoming van het rechtscheppend gesprek. 'Mensenrechten' zijn een politiek ersatz voor de natuurlijke rechten van de mens.

²⁸ Marc Van Ranst kondigde reeds vroeg aan dat maskerdracht een beleefdheidsregel zou worden: "**Het dragen van een mondmasker gaat een vorm van beleefdheid vormen waarbij we elkaar beschermen tegen COVID-19**" (Metro, 17 april 2020). Bij de invoering van de algemene maskerplicht in Antwerpen werd dit ook gesteld: "...**eigenlijk gaat het om een vorm van beleefdheid. Bescherm uzelf, maar bescherm ook anderen**" (Cathy Berx, Het Laatste Nieuws, 7 augustus 2020, 19u49). Deze opmerking is om meerdere redenen onzinnig. Het kan nooit 'beleefd' zijn om een absurde handeling te stellen, zoals het dragen van een masker wanneer men alleen is, zagezegd ter bescherming van de ander. Iedereen, zowel de 'beschermer' als de 'beschermden', weet dan immers dat de 'bescherming' onbestaande is en fake. Daarnaast is een daad van beleefdheid, uit de aard zelf van de zaak, een scheppende daad die enkel in vrijheid kan worden gesteld. Een daad die onder dwang wordt uitgevoerd kan nooit 'beleefd' zijn; zagezegd verplichte beleefdheid is in werkelijkheid gedwongen onbeleefdheid. Indien een dwingeland personen A en B verplicht om wederzijds

van regels en conventies die naar believen door machthebbers kunnen worden aangepast. In laatste instantie impliceert zo'n opvatting dat beleefdheid geen intrinsieke betekenis heeft doch een kwestie is van gewoonte en afspraak.

Het taalgenie informeert ons over de diepere zin van 'beleefdheid'. Mensen zijn intrinsiek aangewezen op hun medemensen; niemand kan mens zijn zonder de ander. Dit menszijn betekent dat men een vrij sprekend en vrij handelend wezen is, een belichaming van de menselijke roeping om geïndividualiseerde verschijningsvorm te zijn van waarheid en waarheidsliefde. Op lichamen vlak betekent dit dat wij aan elkaar de fysieke essentie tonen van ons menszijn: onze opgerichte houding, ons handenpaar, ons gelaat voorzien van stem en blik. Door de zorg en de waardering voor deze menselijke gestalte uit te drukken geven wij onze medemens vertrouwen en steun in diens confrontatie met zijn persoonlijke roeping tot menszijn. Beleefdheid betekent: het menszijn 'be-leven' in dienst van de ontwikkeling van de medemens.

Beleefdheidsregels zijn niet willekeurig. Zij hebben een objectieve basis in het fysieke voorkomen van de mens en in de menselijke gestalte; en zij dienen een doel dat objectief menselijk is. Daar waar wij de ander ontmoeten 'beleven' wij wederzijds het wonder van de menselijkheid. Beleefdheid kan nooit formeel zijn doch ontspringt altijd uit individualiteit, en is meestal sterk individueel gekleurd, omdat de mens geroepen is om individu te zijn.

Het dragen van een masker is van dit alles de meest directe ontkenning en kan dus als dusdanig nooit 'beleefd' zijn. Het masker doodt het leven op het menselijk gelaat. Door het leven op mijn gelaat te verbergen ontnem ik leven aan de ander; want mensen leven letterlijk van elkaars gelaat. Het dragen van een masker is dus intrinsiek en letterlijk: *on-be-leefd*. Natuurlijk kan het dragen van een masker in bepaalde omstandigheden noodzakelijk zijn, bv. bij medische of chemische interventies. Dit maakt het dragen van zo'n masker wel redelijk doch niet 'beleefd'. We dragen het masker gedurende de tijd dat dit redelijkerwijs nodig is, leggen eventueel de noodzaak uit aan anderen, en we zetten het masker weer af wanneer de noodzaak wegvalt. De beleefdheid kan nooit schuilen in de maskerdracht zelf, die de beleving van de menselijkheid onderdrukt; maar er kan wel beleefdheid zijn in de toelichting bij een uit noodzaak gedragen masker. Die noodzaak moet dan wel bestaan. Maskerplicht, waarbij een masker moet worden gedragen in onzinnige en belachelijke omstandigheden, is een aanval door staat, expertendom en politiek, niet enkel op onze godgegeven vrijheid en op ons godgegeven gezond verstand, maar ook op de natuurlijke menselijke beleefdheid.

een onzinnige daad te stellen, zagezegd voor hun wederzijdse 'bescherming', kan onmogelijk sprake zijn van beleefd gedrag tussen A en B. Een daad kan slechts beleefd zijn in de mate dat die daad in vrijheid is gesteld en innerlijk wordt 'be-leefd'.

EXIT UIT DE GROTE LOCKDOWN.

18 juni 2020

De COVID-19²⁹-crisis en bijbehorende lockdown leert dat de bewoners van de zogenaamde 'rechtstaat' ten gronde rechtloos zijn³⁰. De les is ruig. Even toont het eschaton het puntje van zijn klauw. 'Grondrechten' of 'mensenrechten' blijken een illusie. Ze zijn voorwaardelijk en kunnen worden afgeschaft, van de ene dag op de andere, door een handvol politici en 'experts'. De lockdown-samenleving was lang voor maart 2020 geïnstalleerd, doch in gemaskerde vorm. De COVID-19-crisis komt niet overeen met de invoering van het lockdownsysteem maar met zijn ontmaskering. Plots onthult zich aan ons de verborgen meester, in al zijn afgrijselijke pracht. Hij kent de mens niet en hij stelt, wanneer hij zich aandient, onmiddellijk het menselijk gelaat, de menselijke hand, het menselijk ritueel en de menselijke samenkomst in verdenking.

De Engelse term 'lockdown' heeft oorspronkelijk betrekking op het gevangeniswezen. Wanneer de opgesloten tijdelijk in hun cellen moeten blijven, bv. om redenen van veiligheid, spreekt men van een 'lockdown'. Onder zo'n regime mogen de gevangenen geen dagelijkse wandeling maken op het binnenplein van de gevangenis. Ze mogen niet langer arbeid uitvoeren buiten hun cel. In maart 2020 wordt dit concept overgedragen op de samenleving in haar geheel. Ieder menselijk individu wordt een gevangene. De wereld buiten de eigen woning blijkt mijn gevangenis, mijn woning blijkt mijn cel, mijn arbeid is enkel een gunst die op ieder ogenblik kan worden ingetrokken. De politieke klasse is de cipier. Klaarblijkelijk heeft de wereld, met inbegrip van mijn eigen lichamelijkheid, een soort 'eigenaar'. Ergens zetelt een 'Vorst van deze Wereld' die over de éézijdige macht en bevoegdheid beschikt om mijzelf en mijn medemensen letterlijk op te sluiten.

Fundamentele vragen dringen zich op:

- Wat is de menselijke vrijheid?
- Van wie is mijn lichaam en van wie is de wereld?
- Volgens welke principes hoort een menselijke samenleving te werken?
- Hoe gaan we over naar een menswaardige samenleving?

Wat is de menselijke vrijheid?

Onder het regime van de grote lockdown is de vrijheid een wees. Ons politiek bestel, kind van het verlicht despotisme uit de 18e eeuw, heeft als officieuze bron van waarheid het 'wetenschappelijk' materialisme. Niet-materialistische opvattingen horen volgens dit bestel in de privé-sfeer. Het materialisme kent wel stochastische onbepaaldheid doch niet de menselijke vrijheid. Voor de ideologen van dit bestel is 'vrijheid' een vervallen begrip. De individuele menselijke vrijheid bestaat alleen bij wijze van spreken. Natuurwetenschappelijk gezien is vrijheid een onmogelijkheid.

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=GHXKRk2WST8>

³⁰ Een opvallende uitzondering was Japan waar geen sprake was van lockdown. Volgens de Japanse autoriteiten was een lockdown grondwettelijk onmogelijk hoewel de Japanse grondwet niet kwalitatief verschilt van bijvoorbeeld de Belgische.
<https://www.corbettreport.com/how-is-japan-reacting-now-questions-for-corbett-061/>

In werkelijkheid geldt het omgekeerde: wetenschap is onmogelijk zonder vrijheid. Indien mijn denken gedetermineerd zou zijn door een onderliggende keten van fysico-chemische processen, dan zijn mijn 'wetenschappelijke inzichten' hooguit een door de stof opgedrongen illusie. Mijn vermeend 'weten' is dan geen weten doch waan. Indien mijn denken geen standpunt kan innemen onafhankelijk van de stof kan ik niet achterhalen of mijn inzichten 'waar' zijn of 'onwaar' en ik kan zelfs niet nagaan of het begrip 'waarheid' als zodanig wel zin heeft³¹. In werkelijkheid weet de denkende mens beter. Gedachten drukken zich uit in de stof maar transcenderen tegelijk de stof. Hun inhoud is onstoffelijk. Zij kunnen zich ipso facto enkel in vrijheid ontvouwen.

Vrijheid is bovenwetenschappelijk. Vrijheid is een voorafgaande voorwaarde voor de beoefening van wetenschap. Natuurwetenschap omvat vrijheid niet, maar vrijheid leeft (ondermeer) in het authentiek natuurwetenschappelijk denken. Enkel een reflexieve vorm van denken, waarin het menselijk Ik de eigen vrijheid in vrijheid beschouwt, kan de vrijheid bereiken.

Het begrip vrijheid is 'impredicatief': het is een fundamenteel begrip dat niet kan herleid worden tot andere begrippen. Iedere poging tot definitie van vrijheid zal op één of andere wijze opnieuw naar vrijheid verwijzen. In overeenstemming daarmee is vrijheid een onmiddellijke menselijke ervaring. Wij *hebben* onze vrijheid niet; wij *zijn* onze roeping tot vrijheid.

Vrijheid is de bestaanswijze van de waarheid. Waarheid is de zin van de vrijheid. Vrijheid en waarheid zijn twee zijden van éénzelfde bovenzinnelijke munt. De substantie van deze munt is de liefde. De liefde voor de schepping is het uitgangspunt voor elke authentiek menselijke handeling en meer bepaald ook voor elke authentiek wetenschappelijke activiteit. Vrijheid en waarheid zijn complementair; zij zijn het 'Ego Eimi' ('Ik Ben'; Jh.8:58) en het 'Ei Su' ('Zijt Gij'; Jh.18:37³²), de twee uitersten van deze geïndividualiseerde liefde voor de schepping die wij kennen als het menselijke 'Ik'.

Geleefde vrijheid vooronderstelt weerstand. Doordat wij geboren zijn in de stof en de weerstand ervaren van de stof kunnen we de vrijheid vinden. Externe weerstand en externe beperkingen, zoals bv. een snelheidsbeperking op de openbare weg, tasten de menselijke vrijheid niet aan. Integendeel, zij dienen die vrijheid.

De verlichte despoot dient de vrijheid niet. Hij vestigt een totaalclaim op de levensloop van diegenen over wie het verlicht-despotisch bewind wordt uitgeoefend. Hij eigent zich de vrijheid toe van de 'onderdaan'. "**Onze vrijheid is voortaan uitgangspunt**", verkondigde de Belgische 'Veiligheidsraad' bij de 'versoepelingen' toegestaan op 3 juni. De 'Veiligheidsraad' claimt dus het recht om te bepalen wanneer en in hoever onze vrijheid het uitgangspunt mag

³¹ Los van dit alles valt ook niet in te zien hoe mijn gedachte als bewustzijnsinhoud überhaupt kan ontstaan. De wetten van de scheikunde en de natuurkunde voorspellen de verschijning van het bewustzijn niet en het lijkt gezien het ontologisch verschil tussen stof en bewustzijn zelfs onmogelijk om zich denkbeeldige scheikundige en natuurkundige wetten voor te stellen die wél bewustzijn en bewuste gedachteninhouden voortbrengen.

³² https://www.academia.edu/35498631/EISU_KING_AND_PROPHET_IN_JOHNS_GOSPEL

zijn. In een menswaardige samenleving is de individuele vrijheid niet voorwaardelijk doch de ultima ratio, het laatste licht en de unieke poolster. De politieke klasse en het expertendom benoemen zichzelf tot permanente voogd over éénieders individuele vrijheid. Zij bepalen wanneer en in hoeverre aan ieder van ons vrijheid is toegestaan. Zij zijn de cipers van de grote lockdown.

Van wie is mijn lichaam en van wie is de wereld?

Het standaard politiek-correcte denken vestigt een persoonlijke eigendomsclaim op het 'eigen' lichaam. Abortus bijvoorbeeld wordt getrivialiseerd vanuit de stelling dat de mens "...**baas in eigen buik**" hoort te zijn. De COVID-19-crisis brengt verandering. De politieke wereld annex expertendom vestigen nu een claim op éénieders individuele lichaam. Dit gebeurt in naam van de 'volksgezondheid'. Geproclameerd wordt dat de belangen van deze 'volksgezondheid' boven alles uitstijgen, boven de individuele gezondheid, boven alle economische belangen, boven het psychisch welzijn en boven de vrijheid.

Kan het menselijk lichaam in de economisch-juridische zin voorwerp zijn van een eigendomsclaim? Rudolf Steiner zei hierover het volgende:

"In vroegere tijden zeiden de mensen steeds opnieuw dat het menselijk lichaam een tempel was van God. Dit is niet zomaar een triviaal beeld (...) maar een diepe waarheid. Het is waar dat het Ik het leidende element is in de bewuste ziel. Net zo waar is ook, dat de Godheid het leidende element is in het lichaam. U hoort uw lichaam niet te beschouwen als aan u toekomend, want het lichaam is des Godes en komt niet toe aan de mens. Vanuit goddelijke krachten ontwikkelt zich het menselijke lichaam, en aan de mens komt enkel de ziel toe die zich in dat lichaam bevindt; dat is de stand van zaken. En eenieder hoort werkelijk zijn lichamelijk werktuig te beschouwen als de tempel van God"³³.

Ik heb inderdaad geen grond om te beweren dat mijn persoonlijke lichaam in economisch-juridische zin mijn eigendom is. Ik heb mijn lichaam niet gekocht. Ik heb het evenmin (in economisch-juridische zin) geërfd of ten geschenke gekregen. Evenmin kan ik zeggen, alweer in de gewone economische zin, dat mijn lichaam het resultaat is van mijn eigen arbeid. Ik heb zeker een unieke verhouding tot mijn lichaam. Ik ben, althans wanneer ik wakker ben, geïncarneerd in 'mijn' lichaam. Precies hierdoor ben ik in staat om relaties van (ondermeer) eigendom en bezit te ontwikkelen, bv. ten opzichte van producten van arbeid. Mijn toestand van geïncarneerd zijn in een individueel lichaam is een noodzakelijke voorwaarde voor de vorming van economische en juri-

³³ "Wahrhaftig nicht bloß als von einem trivialen Bild, meine lieben Freunde, sondern als von etwas, was tief der Wahrheit entspricht, haben die Menschen früherer Zeiten immer davon gesprochen, daß der Mensch, der menschliche Körper ein Tempel der Gottheit ist. Und so wahr als in der Seele das Ich das Herrschende ist, wenn die Seele bewußt ist, so wahr ist im Körper die Gottheit herrschend. **Ihr dürft nicht Eueren Körper als das Eurige ansprechen, denn der Körper ist nicht des Menschen, der Körper ist Gottes.** Es ist schon so: Aus den göttlichen Kräften heraus erwächst des Menschen Körper, aber sein ist nur die darin befindliche Seele, so daß Ihr wirklich sehen müßt in Eueren kör-perlichen Werkzeugen Gottes Tempel" (R.Steiner, Dornach, 9 januari 1924; GA316, p.130).

dische verhoudingen. Maar deze toestand van geïncarneerd zijn transcendeert die verhoudingen en wordt goed gekarakteriseerd door te zeggen dat mijn lichaam een genade is van God. Het concept van 'eigendom' is niet toepasbaar op het menselijk lichaam, net zoals bijvoorbeeld het concept 'soortelijk gewicht' niet van toepassing is op een kleur als geel of blauw. Niet alleen ben ikzelf niet de eigenaar van mijn lichaam. Niemand - ikzelf niet maar ook niet de minister van volksgezondheid of van binnenlandse zaken - is van mijn lichaam de eigenaar. Het menselijk lichaam is 'des Godes'.

In onze persoonlijke verhouding tot ons eigen menselijk lichaam verschijnt op een onmiddellijke manier de transcendente zijde van ons bestaan. Ons hele menselijke bestaan, onze hele menselijke ervaring, heeft als vertrekpunt het gegeven dat wij als individuele mens beschikken over een bewuste en zelfbewuste 'psyche' of 'ziel', en dat in het hart van deze 'psyche' een direct weten huist met betrekking tot het onderscheid tussen 'waar' en 'onwaar'. Dit laatste vormt de basis voor onze taligheid³⁴ en voor onze aanleg tot vrije en verantwoordelijke handeling. Deze psyche transcendeert radicaal het stoffelijke aspect van de werkelijkheid zoals we dat kennen via de natuurkunde en de scheikunde.

Doordat ik geïncarneerd ben in een fysiek lichaam ontwikkel ik, op grond van mijn lichamelijke, onvermijdelijk ook relaties van eigendom en bezit. Reeds in strikt ruimtelijke zin 'bezet' ik via mijn lichamelijke een deel van de fysieke ruimte. Iemand anders kan dan niet tegelijk op diezelfde plaats zijn. Ik 'zit' op of in die ruimte; noodzakelijkerwijs bezet of 'bezet' ik een bepaalde plaats, waar ik woon, leef en werk. Ruimte is niet onbeperkt beschikbaar. Mensen dienen dus juridische verhoudingen te ontwikkelen om dit 'bezet' te regelen. Dat geldt niet enkel voor de ruimte maar ook voor allerlei natuurlijke elementen: licht, lucht, water... Enerzijds heb ik dit alles nodig en anderzijds zijn deze zaken niet onbeperkt beschikbaar en in economische zin 'schaars'. Ruimte, licht, lucht, water, de stof in het algemeen kunnen we het 'natuurlijk substraat' noemen. Net zoals mijn lichaam niet mijn eigendom is, kan ook dit natuurlijk substraat niet mijn eigendom zijn³⁵. Mijn lichaam zelf is ingebed in het stoffelijke substraat, al kan men evengoed zeggen dat het totale stoffelijke substraat een extensie is van onze menselijke lichamelijke. Het substraat is eveneens 'des Godes', zoals reeds wordt uitgesproken in het Oude Testament: **"Het land behoort aan Mij; gij zijt er vreemdelingen en gasten"** (Leviticus 25:23). Ik heb als geïncarneerde mens dit substraat niet geschapen. Het kan niet mijn eigendom zijn. Het kan ook niet de eigendom zijn

³⁴ Taalactiviteit bestaat uit de produktie van uitspraken. Talige uitspraken hebben per definitie, naast hun expliciete semantische inhoud, ook altijd als impliciete inhoud: '*Deze uitspraak is waar*'. Een uitspraak bevestigt steeds, precies doordat het een uitspraak is, de eigen waarachtigheid (ook wanneer de expliciete inhoud van de uitspraak onwaar is). Dit weten omtrent zin en betekenis van het begrip 'waar'/'waarheid' is een voorafgaande voorwaarde voor taligheid en kan dus niet via talige weg worden aangeleerd. In zijn diepste kern is de mens dit weten, en de liefde tot dit weten. Net zoals de psyche of ziel de stof overstijgt, overstijgt ook ons waarheidsweten de psyche. Doorheen het waarheidsweten straalt de individuele menselijke geest, dwz. de Logos-aanleg van het individu, binnen in de ziel.

³⁵ 'Bezet' is wat ik 'bezet'; 'eigendom' is 'eigen aan mij'. Men kan in het substraat door arbeid producten scheppen. Deze producten zijn 'vormen' (in Aristotelische zin) geschapen in het substraat. Een eigendomsclaim kan betrekking hebben op deze vormen doch niet op het onderliggend substraat ('materie' in Aristotelische zin). Dit laatste wordt evenwel 'bezet' door het product en is dus noodzakelijkerwijs 'bezet' van de eigenaar van het product.

van iemand anders, en zeker niet van de politieke staat. Iedere vermeende eigendomsclaim op het natuurlijk substraat, bijvoorbeeld op een stuk land, gaat onvermijdelijk terug op een onverantwoordbare machtsgreep³⁶ en niet op een scheppende daad of op een persoonlijke verdienste.

Hoewel wij niet in authentieke zin eigenaar kunnen zijn van het fysieke substraat, leven wij als geïncarneerde mensen samen in en van dit substraat. Onvermijdelijk zullen mensen dus een rechtsleven ontwikkelen om onderling hun bezitsverhoudingen te regelen. Uit de aard van de zaak zal dit rechtsleven, en de vorm die de rechtsgemeenschap aanneemt, afhangen van de wijze waarop de menselijke individuen elkaar zien en beleven. Wat de leden van een menselijke gemeenschap denken en geloven omtrent het wezen van de mens zal bepalen welke rechtsverhoudingen kunnen en zullen ontstaan. De antropologie bepaalt de rechtsverhoudingen. Om tot menswaardige verhoudingen te komen is vereist dat de mensen elkaar zien als de lichamelijke, psychische en geestelijke wezens die ze daadwerkelijk zijn.

Volgens welke principes kan een menswaardige samenleving werken?

Laten we ons wenden tot de bron van onze beschaving. Het principe voor de schepping van een menswaardige samenleving wordt gegeven in het Nieuwe Testament. Johannes de Doper kondigt de komst aan van het 'Koninkrijk der Hemelen':

Mt.3:2 "(...) **Verander uzelf, want het Koninkrijk der Hemelen is nabij**"³⁷.

Dit 'Koninkrijk der Hemelen' of 'Koninkrijk Gods' is een Christelijk sleutelbegrip. Het verwijst naar wat leeft in de geest van de mensen:

Lk.17:20 **Toen de Farizeeën hen vroegen wanneer het Koninkrijk Gods zou komen antwoordde Hij: "Het Koninkrijk Gods kan men niet observeren in de gebruikelijke zin. Men kan niet zeggen: *het is hier, of het is daar*. Het Koninkrijk Gods is binnenin onder jullie"; Rom.14:17 **Want het Koninkrijk Gods is geen zaak van eten en drinken, maar van rechtvaardigheid en van vrede en vreugde in de Heilige Geest**"³⁸.**

³⁶ Zie noot 11 (p.13) in:

https://www.academia.edu/34138387/Basisinkomen_landrente_en_sociale_driegeleding

³⁷ Matteüs heeft het meestal over het 'koninkrijk der hemelen' (ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν). We nemen aan dat deze uitdrukking synoniem is met het 'koninkrijk Gods' (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ).

³⁸ Rudolf Steiner geeft een bijzondere, uitdrukkelijk niet-filologisch bedoelde commentaar op het concept van het 'Rijk': " **'Reich' = dasjenige, was hinreicht, was umreicht, was umringt, das ist das Reichende, das Tönende, das Sprechende, so daß man sich zur Vorstellung aufschwingen muß: Durch diese Himmel tönt hindurch für den, der es wahrnehmen lernt, das Geistig-Seelische. Er nimmt nicht nur wahr die Himmel, sondern das die Himmel durchklingende, durchreichende Weltenwort (...)** Wenn man irdische Reiche 'Reiche' nennt, und die irdischen Herrscher 'Herrscher dieser Reiche', so müßte man ja die geheime Vorstellung haben, daß diese Herrscher so laut sprechen oder singen könnten, daß ihre Stimme durch ihr ganzes Reich erklingt (...) Und symbolisch kam das dadurch zum Ausdruck, daß Gesetze gegeben wurden, die nach den Himmelsgegenden hin mit Posaunen verkündet wurden, wodurch das Reich eine Wirklichkeit wurde. Das Reich was nicht die Fläche, auf der die Menschen wohnten, sondern das Reich war das, was die Posaunenengel als den Inhalt der Gesetzmäßigkeiten hinaustrugen in die Weiten" (Dornach, 26 maart 1922; GA 211, p.72-73). Volgens

Direct na de doop in de Jordaan wordt Christus geconfronteerd met een drievoudige bekoring³⁹. Deze drie bekoringen hebben een precieze maatschappelijke betekenis⁴⁰. De synoptische evangelies beschrijven de bekoring in beeldentaal; het Johannesevangelie beschrijft het antwoord van Christus op ieder van de drie bekoringen. Het doorstaan van de drie bekoringen opent de deur van het 'Koninkrijk der Hemelen'.

De eerste bekoring (Mt.4:2-4) heeft betrekking op het economische leven. De duivel stelt aan Jezus voor om '...stenen in brood te veranderen'. Deze bekoring betreft niet de voltrekking van een of andere banale magische act maar wel de verhoging door technische middelen van de economische productiviteit (maw. het technisch-economisch wonder dat zich tijdens de twee afgelopen eeuwen effectief heeft voltrokken). Jezus antwoordt dat de mens niet leeft van brood alleen maar van "**...ieder woord dat komt uit Gods mond**". Anders gezegd: het fundamentele probleem in het economisch leven is niet de technische productiviteit maar wel de mogelijkheid om Gods woord te horen. Het antwoord van Christus op de eerste bekoring wordt beschreven in de perikoop over de bruiloft van Kana (Jh.2:1-11) waar niet steen in brood, maar wel water in wijn wordt veranderd. Deze verandering van 'water in wijn'⁴¹ is het directe antwoord van Jezus op de door de duivel voorgestelde verandering van 'steen in brood' en schept de mogelijkheid tot het vernemen van Gods woord binnen het economisch leven. In stoffelijke zin verandert het economisch leven 'stenen in brood': het zet grondstoffen om in verbruiks-

deze opvatting is het 'Koninkrijk der Hemelen' dus het rijk waarbinnen de stem van de hemel (of van God) wordt gehoord. Deze 'stem van God' klinkt doorheen het gelaat, de hand en de stem van de medemens.

³⁹ De drie bekoringen worden expliciet vermeld in Matteüs (Mt.4:1-11) en Lukas (Lk.4:1-13). Markus (1:13) vermeldt enkel dat Christus "**...leefde onder de wilde dieren**" (dwz. Christus leefde temidden van de bekoringen). De volgorde waarin de bekoringen worden vermeld verschilt bij Matteüs en Lukas; wij volgen hier Matteüs. Matteüs suggereert dat de bekoringen plaatsvonden na een periode van 40 dagen die Christus doorbracht in de woestijn; Lukas suggereert dat de bekoringen plaatsvonden in de loop van die veertig dagen. Zowel het verblijf in de woestijn als de bekoringen dienen opgevat te worden als 'astrale' beelden die niet het fysieke leven maar wel de zieletoestand of de psychische toestand van Jezus weergeven. Christus verbleef dus 'in de woestijn' in psychische, doch zeker niet in fysieke zin. De veertig dagen omvatten de periode van de doop in de Jordaan (zondag, 1 april 31 AD; Paasdag) tot de daaropvolgende zoneclips (donderdag, 10 mei, 31 AD). In het evangelie van Johannes wordt de bekoring in de woestijn niet beschreven zoals in de synoptici. De vierde evangelist gaat uit van een vertrouwdheid met de synoptische teksten en beschrijft complementair - in de drie perikopen over de bruiloft van Kana, de tempelreiniging en de nachtelijke ontmoeting met Nikodemus - het antwoord van Christus op elk van de drie bekoringen. Deze complementariteit werd vermeld door Emil Bock ("**Die drei Jahre**", Stuttgart: Verlag Urarchhaus 1948, 1971; p.55 ff.). Bock verwerpt evenwel (ten onrechte) het idee dat deze drie Johannese perikopen betrekking hebben op dezelfde tijdspanne van veertig dagen.

⁴⁰ Deze maatschappelijke dimensie werd ondermeer opgemerkt door Donald Kraybill: "**The temptations points to (...) political (mountain), religious (temple), and economic (bread) institutions**" (p.33-34 in "**The upside-down kingdom**", 1978,2018). De drie bekoringen hebben maw. betrekking op de drie maatschappelijke domeinen die door Rudolf Steiner werden aangeduid als economisch leven, rechtsleven en geestesleven.

⁴¹ Zie: https://www.academia.edu/43014703/Commentaren_bij_het_evangelie_van_Johannes_II_Natana%C3%ABLazarus-Johannes_in_Jh.1-3

De bruiloft van Kana komt overeen met een inwijding (in de zin van de antieke Mysteryën) van de vierde evangelist. Deze wordt hierdoor in staat gesteld om het evangelie te schrijven. De 'verandering van stenen in brood' is beeld voor de economische productie. Analooq is de 'verandering van water in wijn' (ondermeer) beeld voor de opname in de alledaagse menselijke denkactiviteit van het wederzijdse Ik-besef (Jh.2:11).

goederen. Innerlijk wordt het economisch leven gedreven door gedachten, inzichten en motieven die de productieve arbeid leiden en die in semantisch opzicht onstoffelijk zijn. Dit wordt uitgedrukt door het beeld van het 'water in de stenen kruiken' (Jh.2:6-7). Christus verandert dit 'water' in 'wijn': Hij voegt aan het economisch denken het element toe van het wederzijdse Ik-besef⁴². Hierdoor wordt de innerlijke krachtbron voor het economisch leven vernieuwd: mensen kunnen bewust voor elkaar arbeiden doordat ze elkaar als geestelijke wezens (dwz. als 'Ik') leren beleven⁴³.

De tweede bekoring (Mt.4:5-7) heeft betrekking op het geestesleven. De duivel stelt aan Christus voor om zich van de top van de tempel naar beneden te werpen en zich door engelen te laten dragen. Met andere woorden: de duivel stelt aan Christus voor om een 'teken' te stellen waardoor Hij bij het volk absolute geestelijke autoriteit zou verwerven. Dit is het soort 'teken' dat ook aan Christus wordt gevraagd bij de tempelreiniging (Jh.2:18). Het gaat om 'tekens' die niet de waarheid uitdrukken maar wel valse autoriteit verlenen aan diegene die het geestesleven en het publieke forum beheerst. Christus verwerpt het geven van dit soort tekens: zijn eigen daad, de menselijke incarnatie en opstanding van de Logos (dwz. van de Waarheid zelf, als levend wezen opgevat) is het valabele 'teken' (Jh.2:19; zie ook Mt. 12:39-40; de waarheid verschijnt als haar eigen teken aan wie zich met de waarheid verbindt: Jh.2:11,4:48-54). Deze tweede bekoring heeft betrekking op de centrale kwaal die ons geestesleven verziekt: het verlenen van valse autoriteit aan beweringen, door deze laatste te verbinden met allerhande valse 'tekens'⁴⁴.

⁴² Het beeld van de wijn is een zonnelymbol van merkwaardige schoonheid. De Zon staat beeld voor het 'hogere Ik' of 'Zelf' dwz. voor de 'Logos', het 'Woord' of het 'Wezen Waarheid'; de druiventros die rijpt in de zon staat beeld voor de gemeenschap van mensen die samen tot rijping komen in het licht van de Logos en elk een individueel beeld vormen van de Zon, terwijl zij tegelijk toch verenigd en verbonden zijn in één tros (zie ook Jh.10:16; 15:1-11).

De vereniging van 'brood' en 'wijn', van de aardse productie en van het innerlijk motief, heeft sacramenteel karakter (zie verder); de mens die zich wijdt aan deze vereniging neemt zijn priesterfunctie op (cfr. Gen.14:18-20): "**Zonder vader, zonder moeder, zonder stamboom, zonder begin of einde van zijn dagen, gelijkend op de Godeszoon, blijft hij tijdeloos priester**" (Heb.7:3).

⁴³ Zie over arbeidsmotivatie het korte en essentiële opstel van Steiner: "**Arbeitsfähigkeit, Arbeitswille und dreigliedriger sozialer Organismus**", GA024, p.48-52.

⁴⁴ De COVID-crisis werd gekenmerkt door een eindeloze reeks van valse 'tekens', zogenaamd wetenschappelijke labels toegekend door het expertendom die onwaarheid als waarheid verkopen. Een frappant voorbeeld is de 'Lancetgate'-episode. Al snel nadat de epidemie in China uitbrak werd vastgesteld dat HCQ (hydroxychloroquine) in combinatie met Zn (waarvan de anti-virale eigenschappen reeds waren gekend) en een antibioticum hulp kon bieden in het vroege stadium van de ziekte. HCQ is een reeds zeer lang gekend generisch geneesmiddel. Het is zeer goedkoop. Het gebruik ervan werd aangeraden door Didier Raoult, een prominent Frans onderzoeker, die hierom heftig werd aangevallen. De behandeling was blijkbaar een doorn in het oog van sommigen, mogelijk omdat men duurdere behandelingen in de markt wil drukken. Op 22 mei publiceerde het medische tijdschrift *The Lancet* een artikel van Mehra & co waarin werd gesteld dat HCQ geen medisch nut had en gevaarlijke bijwerkingen vertoonde. De publicatie werd vergezeld door een '*Comment*' van twee bladzijden, waarin het artikel werd geprezen als een "**...well designed and controlled study**". De media sprongen op de zaak en de weerklank was enorm. In België werd, op basis van dit artikel, door Sciensano het gebruik van HCQ 'sterk afgeraden'. Blijkbaar hebben de 'experten' van Sciensano deze stap gezet zonder het nepartikel met enige aandacht te lezen. Het artikel in de *Lancet* werd zeer snel ontmaskerd als frauduleus. Op 4 juni werd het ingetrokken. In België werden volgens latere berichten (Emmanuel Bottieau, ITG Antwerpen) uiteindelijk minstens 5000 patiënten met HCQ behandeld, zonder oversterfte en met gunstige resultaten. <https://bx1.be/news/coronavirus-sciensano-deconseille-lutilisation-de-lhydroxychloroquine/>

Het gaat om de tekens van autoriteit verleend door de media en hun fact-checkers; door de staat die geestelijke autoriteiten erkent, certificeert en diplomaert; of door het 'prestige' van 'vooraanstaande' wetenschappelijke tijdschriften. Het gaat om de kwaal van het expertendom en van de volgzaamheid met betrekking tot vermeende 'autoriteiten'⁴⁵. De waarheid is haar eigen teken en autoriteit; het waarheidsvreemde 'teken' is de kern zelf van de leugen. De steller van zo'n 'teken' miskent, met betrekking tot zowel de ander als zichzelf, het wezen van het menselijke 'Ik' dat uit waarheidsliefde bestaat.

De derde bekoring (Mt.4:8-10) heeft betrekking op het rechtsleven. Dit is het leven van de staat, van de politiek, van de wereldse heerser die wetten uitvaardigt. De duivel toont Christus "...**vanaf een buitengewoon hoge berg**" alle koninkrijken van de aarde in hun pracht en biedt Hem de heerschappij aan over al deze rijken, indien Christus bereid is de duivel te aanbidden. Christus wijst dit af omdat enkel God mag worden aanbeden⁴⁶. De "...**buitengewoon hoge berg**" is het astrale beeld voor het principe van de piramidaal georganiseerde machtstructuur. Zo'n structuur, waarvan het topdown karakter a priori is vastgelegd en waarvan het gezag niet voortvloeit uit in vrijheid vastgestelde waarheid en waarachtigheid, berust door zijn aard zelf op onwaarheid. Elders in het Matteüsevangelie zegt Jezus tot zijn leerlingen:

"Mt.20:25 (...) Gij weet dat de heersers der volkeren hen met ijzeren vuist regeren en dat de groten misbruik maken van hun macht over hen. 26 Dit mag bij u niet het geval zijn; wie onder u groot wil worden moet dienaar van u zijn 27 en wie onder u de eerste wil zijn moet slaaf van u

<https://zenodo.org/record/3862789#.Xtf9Gp5KhQL>

<https://www.youtube.com/watch?v=zUbiYhknaK0>

<https://marlin-prod.literatumonline.com/pb-assets/Lancet/pdfs/S0140673620313246.pdf>

The Lancet is een zogenaamd 'toptijdschrift' maar functioneerde niettemin als kanaal voor flagrant bedrog. In onderhavig geval was de misleiding zo onhandig opgemaakt dat één en ander snel werd doorzien. Men kan zich afvragen hoe vaak beter opgezette vervalsingen ongemerkt passeren. Sciensano, de instelling die het Lancet-bedrog in een medisch advies omzette, is een belangrijke leverancier van 'expertise' voor de Veiligheidsraad die in België de COVID-19-crisis beheert. Zeer typerend is dat deze en andere 'expertengroepen' zich aanvankelijk met hand en tand hebben verzet tegen het openbaar maken van hun adviezen. Volgens instellingen als Sciensano moeten burgers niet weten op welke zogenaamd 'wetenschappelijke' gronden zij van hun vrijheden worden beroofd, net zoals de kritische lezers van de door Sciensano gevolgde Lancet-'studie' niet mogen weten waar de door Mehra & co gepresenteerde data vandaan komen. Dit verzet tegen openheid is één van de kenmerken die helpen om vals 'expertendom' te onderscheiden van authentieke expertise.

<https://journals.plos.org/plosmedicine/article/file?id=10.1371/journal.pmed.0020124&type=printable>

<https://www.knack.be/nieuws/belgie/expertenadvies-geheimhouden-waakhond-torpedeert-argumenten-wilmes-en-co/article-longread-1606435.html>

Het geval van *The Lancet* staat niet alleen. Ook andere 'prestigieuze' tijdschriften deden hun duit in het zakje. Zie bv. <https://www.youtube.com/watch?v=ouUuLPxO23I> mbt. de enorme financiële belangen die op het spel staan.

⁴⁵ De sjamaan, ondernemer en chemicus Kary Mullis wees op de medeplichtigheid van het publiek mbt. het ontstaan van het expertendom: **"We accept the proclamations of scientists in their lab coats with the same faith once reserved for priests. We have asked them to commit the same atrocities that the priests did when they were in charge (...)** **We have turned them into something almost as bad as lawyers. Something to toy with us and our strange needs"** ("Dancing naked in the mind field" Bloomsbury 1998, 2000; p.119). Mullis kreeg in 1993 een Nobelprijs voor de uitvinding van de PCR-techniek die aan de basis ligt van de PCR-tests (gebruikt om ondermeer SARS-CoV-2 op te sporen).

⁴⁶ De ware aanbidders van de Vader aanbidden "...**in geest en waarheid**", los van de plaats- of natiegebonden tempel (Jh.4:23). Waar de geest de waarheid dient, daar is het ware gebed.

wezen 28 zoals ook de Mensenzoon niet gekomen is om gediend te worden maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen”.

Het ‘nachtelijk’⁴⁷ gesprek tussen Christus en Nikodemus, dat in het Johannes-evangelie volgt op de bruiloft van Kana en de tempelreiniging, drukt het verrassende antwoord uit dat Jezus geeft op de derde bekoring, die handelt over de staat en over publieke machtsuitoefening. Nikodemus is ‘leider van de Joden’ (Jh.3:1). Christus zegt hem, ogenschijnlijk zonder aanleiding:

“Jh.3:3 Amen, amen, Ik zeg u, indien gij niet [opnieuw / uit den hoge] geboren wordt, kunt gij het Rijk Gods niet binnengaan”⁴⁸.

Als alternatief voor het regime van de aardse koninkrijken, die onder supervisie staan van de ‘vorst van deze wereld’, verwijst Christus naar de noodzaak om ‘...opnieuw geboren te worden uit water en geest’. Dit ‘opnieuw geboren worden’ hangt direct samen met de noodzaak om dienaar te worden van allen (cfr. Mt.20:25-28; zie hierboven). Christus verwijst inderdaad, in zijn gesprek met Nikodemus, naar zijn eigen dood in dienst van de mensen (Jh.3:14-16; Golgotha is Christus’ antwoord op de hoge berg waarnaar de duivel Hem had gebracht). Het ‘...opnieuw geboren worden uit water en geest’ staat als beeld zeer dicht bij het ‘...veranderen in wijn van water in stenen kruiken’ vermeld in de perikoop over de bruiloft van Kana. Het ‘water’ is de menselijke denkactiviteit die in inhoudelijk opzicht onstoffelijk is doch zich uitleeft in de menselijke lichamelijke (de ‘kruiken’). De denkactiviteit speelt zich af in de psyche of ziel. In het centrum van het menselijke denken bevindt zich echter een element dat de ziel transcendeert en voor de ziel fungeert als een a priori gegeven richtpunt of poolster waaraan het denken is opgehangen. Dit richtpunt is het ‘waarheidsweten’, de ‘nous’ (‘νοῦς’) tzt. de directe kennis van het onderscheid tussen waar en onwaar en tussen waarheid en leugen. De nous is de permanente voorpost van de menselijke geest (‘pneuma’ = ‘πνεῦμα’) binnen de menselijke ziel (‘psyche’ = ‘ψυχή’). In dit richtpunt manifesteert zich binnen de ziel datgene wat deze ziel overstijgt, namelijk de menselijke geest waarvan de substantie is: het vrije waarheidsweten en de waarheidsliefde. De ‘nieuwe geboorte’ bestaat hierin dat vanuit de nous de menselijke geest binnenstroomt in de ziel en direct het aardse leven gaat leiden. Het eerste gevolg van deze ‘nieuwe geboorte’ is dat men zowel zichzelf als de andere leert zien als geestelijk en goddelijk wezen. Deze waarneming van de mens als geestelijk wezen komt overeen met de betreding van het ‘koninkrijk Gods’.

De drie bekoringen hebben betrekking op de drie onderling onherleidbare domeinen die we in de menselijke samenleving kunnen onderscheiden. Bij het weerstaan van deze bekoringen is de centrale rol telkens toebedeeld aan

⁴⁷ Het ‘nachtelijk’ karakter van het gesprek verwijst ongetwijfeld (zoals gesteld door Steiner) naar het bovenzinnelijk karakter van het ‘gesprek’. Als tijdsaanduiding lijkt de vermelding naar de nacht ook te verwijzen naar de zoneclips van 10 mei 31, die zich afspeelde toen het in Jeruzalem nog nacht was. Het thema van het ‘opnieuw geboren worden’ staat centraal in het gesprek en is verweven met de reïncarnatiegedachte; [zie voor dit laatste punt:

https://www.academia.edu/39133814/Commentaren_bij_het_evangelie_van_Johannes_I_Nikodemus_Joh_3_1-15]. De synodische cyclus van de maan levert het beeld bij uitstek van de reïncarnatiecyclus en de eclips lijkt een afbeelding te vormen van Nikodemus’ onbegrip voor Christus’ woorden.

⁴⁸ Het woord ‘ἄνωθεν’ in Jh. 3:3 betekent zowel ‘opnieuw’ als ‘uit den hoge’. Jh.3:3 is het enige vers in het Johannesevangelie waar het ‘Rijk Gods’ expliciet wordt vernoemd.

de 'hergeboorte uit de geest', dwz. de verwerving van het vermogen om de menselijke geest te herkennen in zichzelf en in de anderen. Het 'koninkrijk Gods' of het 'Koninkrijk der Hemelen' is geen koninkrijk in de gewone zin. Het is het koninkrijk van de Logos (Jh.18:36-37) waar de Logos zich op maatschappelijk vlak manifesteert in de individuele mens (Gal.2:20). Mensen worden koning voor elkaar en door elkaar, doordat zij in elkaar de goddelijke kern zien die hierin bestaat dat ieder menselijk individu de objectieve roeping en het vermogen bezit om geïndividualiseerde verschijningsvorm van de Logos te worden. De verwerkelijking van deze potentie is de 'hergeboorte uit geest' waarover Christus spreekt tot Nikodemus. De eerste zaligspreking van de bergrede luidt dan ook:

"Mt.5:3 Zalig de bedelaars om geest want aan hen is het Koninkrijk der Hemelen"⁴⁹.

Met andere woorden: de verheffing van de menselijke samenleving, dwz. de overgang naar het 'Koninkrijk der Hemelen', wordt gerealiseerd in de mate dat menselijke individuen 'bedelaars om geest' worden, elkaars geestelijke natuur leren zien en het besef terzake binnenvoeren in de drieheid gevormd door het economisch leven, het rechtsleven en het geestesleven. Deze gedachte wordt compact uitgedrukt in de 'parabel van de parabels':

Mt.13:33 Hij vertelde hen een andere parabel: "Het koninkrijk der Hemelen is als gist, genomen door een vrouw en verwerkt in drie maten bloem tot alles was gerezen". 34 Jezus sprak deze dingen uit tegenover de menigten onder de vorm van parabels, en nooit zonder parabel 35 zodat de woorden werden vervuld van de profeet: "Ik zal mijn mond openen in parabelen en zaken onthullen die verborgen zijn sinds de grondvesting van de wereld".

Volgens Rudolf Steiner loopt het hedendaags pad naar het Koninkrijk Gods over de verwerving van het vrije denken en van inzicht in reïncarnatie:

"Socialisering en heroriëntering op een nieuwe maatschappelijke orde is alleen maar mogelijk wanneer men weet wat de mens is en wanneer men opnieuw de mens leert kennen (...) Socialisering speelt zich af in de stoffelijke wereld. Het is echter onmogelijk om tot een sociale orde te komen indien men niet beseft dat hier in de stoffelijke wereld niet enkel stoffelijke mensen rondlopen, maar mensen met een ziel en met een geest. Men kan niets bereiken wanneer men enkel spreekt over de uiterlijke mens. Indien men socialiseert volgens de huidige opvattingen en een maatschappelijke orde schept, dan zal die orde binnen de twintig jaar opnieuw een wanorde zijn indien niet in het oog wordt gevat dat de mensen die men ziet rondlopen niet lichamelijk zijn in de zin van de natuurwetenschappen, maar dat ze ook ziel zijn en geest. Ziel en geest zijn werkelijkheden. Ziel en geest kan men weglaten in gedachten en voorstellingen; maar men kan ze niet in de feiten wegtoveren. Welnu, de ziel heeft vòòr alles behoefte, wanneer ze leven wil in een lichaam in een

⁴⁹ In de Griekse tekst staat 'οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι' = 'de bedelaars om geest'. Het woord 'πτωχός' betekent zowel 'bedelaar' of 'arme'. Het is afgeleid van het werkwoord 'πτώσσω' = 'ineengedoken zijn, gebukt gaan'. De passage kan samengelezen worden met Mt.7:7-8.

voor onze tijd geschikte uiterlijke orde, aan vrijheid van denken en vrije meningsuiting. Zonder vrijheid van denken is socialisering onmogelijk. En socialisering plus vrijheid van denken zijn onmogelijk indien de geest niet wortelt in de geestelijke wereld zelf. Gerichtheid op vrijheid van denken kan niet worden gescheiden van geestesleer, geesteswijsheid, geesteswetenschap als wetenschappelijke grondslag voor alle instellingen (...) Vrijheid van denken (...) kan niet worden ingevoerd wanneer men niet uitgaat van het concept van reïncarnatie, omdat men zonder dit concept de andere mens slechts als een abstractum ziet. Men ziet de andere mens niet op waarachtige wijze indien men hem niet beschouwt als de uitkomst van meerdere aardelevens. Het vraagstuk van de reïncarnatie moet gezien worden in samenhang met de vraag naar de vrijheid van denken. In de toekomst zal het helemaal onmogelijk zijn zich in de werkelijkheid te bevinden wanneer de individuele zielen geen wortel slaan in de wereld van de geest (...)⁵⁰.

Het 'koninkrijk Gods' is het 'omgekeerde koninkrijk' (Mt.20:25-28) dat niet is gevestigd op machtsuitoefening van de sterke over de zwakke, maar dat gebaseerd is op wederzijds dienaarschap. Het 'koninkrijk der Hemelen' is het door de mensen gerealiseerde vermogen om elkaar te zien en te beleven als wezens met een eeuwige geestelijke en ongeschapen kern, naar de gelijkenis van God, en geschapen naar het beeld van God (Gen.1:26-27). Naarmate dit wordt gerealiseerd ontstaat de menswaardige sociale orde:

"Mt. 6:33 Zoek eerst het Koninkrijk Gods en Gods gerechtigheid, en al het andere zal u toegevoegd worden".

⁵⁰ "(...) Sozialisierung, Neuorientierung, Neuordnung ist nur möglich, wenn man weiß, wie der Mensch ist, wenn man den Menschen wieder kennenlernt (...). Sozialisierung ist für den physischen Plan; aber es ist unmöglich, eine soziale Ordnung zu begründen, wenn man nichts weiß davon, daß hier auf dem physischen Plan nicht nur physische Menschen herumwandeln, sondern Menschen mit Seele und Geist. Es ist nichts zu verwirklichen, nichts zu realisieren, wenn man nur vom äußeren Menschen redet. Sozialisieren Sie ruhig nach den Ideen, die man heute hat, machen Sie Ordnung, es wird in zwanzig Jahren schon wiederum Unordnung sein, wenn Sie absehen davon, daß im Menschen nicht nur dasjenige herumläuft, was die heutige Naturwissenschaft kennt, sondern daß im Menschen Seele und Geist herumläuft. Denn wirksam sind sie schon, Seele und Geist; vergessen kann man sie nur in seinen Ideen und Vorstellungen, aber man kann sie nicht abschaffen. Die Seele braucht aber, wenn sie in einem Körper wohnen soll, der in einer für unsere heutige Zeit entsprechenden äußeren Ordnung ist, vor allen Dingen dasjenige, was man Freiheit der Anschauung, Freiheit des Denkens nennt. Und es läßt sich nicht eine Sozialisierung durchführen ohne eine Gedankenfreiheit. Und es läßt sich nicht Sozialisierung und Gedankenfreiheit durchführen, ohne daß der Geist wurzelt in der geistigen Welt selber. Gedankenfreiheit als Gesinnung, und Pneumatologie, Geistesweisheit, Geisteswissenschaft als wissenschaftliche Grundlage, als Grundlage aller Anordnungen, das ist dasjenige, was untrennbar ist voneinander. Wie aber diese Dinge eigentlich zum Menschen sich verhalten, und wie sie äußere Ordnung werden können, das kann man nur aus der geisteswissenschaftlichen Betrachtung erfahren. Gedankenfreiheit, das heißt ein solches Gesinntsein zu den anderen Menschen, das wirklich im vollsten Sinne des Wortes die Freiheit des Gedankens im anderen Menschen anerkennt, ist undurchführbar, ohne daß man auf der Grundlage der wiederholten Erdenleben steht, denn sonst steht man einem Menschen wie einem Abstraktum gegenüber. Man steht ihm nie richtig gegenüber, wenn man ihn nicht als ein Ergebnis der wiederholten Erdenleben ansieht. Die ganze Reinkarnationsfrage muß im Zusammenhang betrachtet werden mit der Frage jener Gesinnung der Freiheit der Anschauung, der Freiheit der Gedanken. Und das Bewegen innerhalb der Wirklichkeit wird ganz unmöglich sein in der Zukunft, wenn der Einzelne mit seiner Seele nicht im geistigen Leben drinnen wurzelt. Ich sage nicht, daß er hellsehend werden muß – einzelne werden es gewiß werden –, aber ich sage: er muß im geistigen Leben drinnen wurzeln. Ich habe es ja öfter ausgeführt, daß man ganz gut im geistigen Leben wurzeln kann, ohne selber Hellseher zu sein"[GA175, p.356-357; Berlin, 1 Mei 1917].

Het 'zoeken van het koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid' betekent dat men zichzelf en de medemens leert zien als geestelijke wezens die geroepen zijn om geïndividualiseerde verschijningsvorm te worden van de Logos. Het gaat in onze tijd om de verwerving van een daadwerkelijk begrijpend zien, om de ontwikkeling van een spirituele antropologie inclusief inzicht in reïncarnatie, en om het streven naar samenlevingsverbanden die hierop berusten.

Noch vrijheid van denken, noch een spirituele opvatting met betrekking tot het wezen van de mens, kunnen in rechtmatige zin opgelegd worden. Zij moeten, door hun aard zelf, door het individu worden gewild. Doch ook het tegendeel, de ontkenning van de vrijheid en de materialistische antropologie, kunnen niet in rechtmatige zin worden opgelegd aan diegenen die naar vrijheid verlangen en die menen dat de mens naast een fysiek lichaam ook een ziel heeft en een eeuwige geest. Beide visies kunnen niet tegelijk grondslag zijn van dezelfde rechtsgemeenschap, vermits het recht berust op antropologie. Er dient dus een mogelijkheid te worden geschapen voor menselijke gemeenschappen die willen en kunnen leven volgens een bepaalde antropologie, om zich af te snoeren van een staat die is georganiseerd op basis van een ontoereikende antropologie. Momenteel is ons staatsbestel gesloten. We leven in een soort fictie volgens dewelke de staat het eeuwige leven heeft en eindeloos zichzelf kan blijven opvolgen, van verkiezing tot verkiezing, van regering tot regering, en van de ene crisis tot de volgende. Het staatsbestel hoort open te worden: stabiele gemeenschappen die zich rond bepaalde menskundige inzichten hebben gevormd horen de mogelijkheid te krijgen om zich los te maken uit het bestel. De politieke staat ziet zichzelf momenteel als een bureaucratische machine en huldigt impliciet een materialistische antropologie die met dit beeld in overeenstemming is. Maar iedere machine verslijt en loopt vast. Ons huidig systeem, gebaseerd op het filosofisch materialisme van de 'Verlichting', is inhoudelijk vastgelopen en spat geestelijk uiteen, zoals men iedere dag kan zien, in een knetterend vuurwerk van valse imaginaties en obsessief-compulsieve politieke correctheid. De bedienaren van de staat zouden beter overgaan naar een meer organische opvatting, volgens het beeld van een plant die niet eeuwig leeft doch zaad voortbrengt waaruit nieuwe samenlevingsvormen kunnen ontspruiten.

Het sacramentele bereik

Het afstervende politieke bestel moet niet worden gedemoniseerd. Zijn ontoereikendheid weerspiegelt ten dele - doch slechts ten dele - onze eigen tekortkomingen. Niettemin is de tijd van dit systeem voorbij. Op zich is de COVID-19-crisis een plavei op de weg naar de hel. De crisis kan echter ook een punt van wending zijn, en de aanleiding voor een stap naar het 'koninkrijk Gods'.

We kunnen het bestaande maatschappelijk bestel vergelijken met onderkoeld water of met een oververzadigd loog⁵¹. Nieuwe sociale vormen kunnen snel uitkristalliseren indien de juiste kiem wordt uitgezaaid. In een uitzonderlijk kernachtige beschouwing waarin hij ondermeer aanknoopt bij de ervaringen van de sociale hervormer Robert Owen (1771-1858), beschreef Rudolf Steiner de maatschappelijke orde als een systeem dat in twee evenwichts-

⁵¹ <https://www.youtube.com/watch?v=BLq5NibwV5g>
<https://www.youtube.com/watch?v=3Qasw7lb2UM>

toestanden kan verkeren⁵². Enerzijds kan de samenleving zich bevinden in een toestand gebaseerd op miskenning van de geestelijke wezensaard van de mens. In zo'n samenleving zien de mensen elkaar niet als geestelijke wezens. Een belangrijk gevolg is dat een groot deel van de arbeid wordt verricht op basis van egoïstische motieven. In de tweede toestand zien de mensen elkaar wel als geestelijke wezens. In deze alternatieve toestand is de gemeenschap verenigd door een adequate spirituele wereldbeschouwing. Arbeid kan dan gebeuren op basis van altruïstische motieven en wordt veel productiever. Zo'n geestverbonden mens- en wereldvisie kan niet worden vervangen door een geestloze economische theorie:

“Een droge economische theorie kan nooit tegengewicht bieden tegen de macht van het egoïsme. Mogelijk kan zo'n theorie gedurende een tijdje de massa aansporen op een manier die lijkt op idealisme. Op langere termijn echter is zo'n theorie nutteloos. Wie de mensen met zo'n theorie opzadelt, zonder hen werkelijk geestelijk voedsel te bieden, beschadigt daadwerkelijk de ontwikkeling van de mensheid. Het enige wat echt helpt is een geestelijke wereldbeschouwing die door zichzelf en door wat ze biedt, zich kan verbinden met de gedachten, met de gevoelens, met de wil, kortom met de hele ziel van de mens. Het geloof van Owen in de goedheid van de menselijke natuur is maar ten dele juist. Voor het andere deel is het één van de ergste illusies. Dit geloof is juist in de zin dat in ieder mens een 'hoger Zelf' sluimert dat kan worden gewekt. Maar het kan enkel uit die sluimer gewekt worden door een wereldbeschouwing die hogergenoemde eigenschappen heeft (...). Bij mensen zonder een geestgerichte wereldbeschouwing is het onvermijdelijk dat de inrichtingen die de materiële welstand bevorderen tegelijk ook het egoïsme versterken en daardoor leiden naar nood, ellende en armoede”⁵³.

Wat Steiner in de betrokken tekst beschrijft is niets anders dan de mogelijkheid tot betreding van het 'koninkrijk der hemelen'⁵⁴. De hierboven door

⁵² Voor een meer uitgebreide beschouwing zie ook:

https://www.academia.edu/8994962/Rudolf_Steiner_de_sociale_hoofdwet_1905_en_het_mysterie_van_de_geest

⁵³ **“Eine nüchterne ökonomische Theorie kann niemals ein Antrieb gegen die egoistischen Mächte sein. Eine Zeitlang vermag eine solche ökonomische Theorie den Massen einen gewissen Schwung zu verleihen, der dem Scheine nach einem Idealismus ähnlich ist. Auf die Dauer aber kann eine solche Theorie niemandem nützen. Wer einer Menschenmasse eine solche Theorie einimpft, ohne ihr etwas anderes wirklich Geistiges zu geben, der versündigt sich an dem wahren Sinn der menschlichen Entwicklung. Das, was allein helfen kann, ist eine geistige Weltanschauung, welche durch sich selbst, durch das, was sie zu bieten vermag, sich in die Gedanken, in die Gefühle, in den Willen, kurz in die ganze Seele des Menschen einlebt. Der Glaube, den Owen gehabt hat an die Güte der Menschennatur, ist nur teilweise richtig, zum anderen Teile ist er aber eine der ärgsten Illusionen. Er ist insofern richtig, als in jedem Menschen ein «höheres Selbst» schlummert, das erweckt werden kann. Aber es kann aus seinem Schlummer nur erlöst werden durch eine Weltauffassung, welche die oben genannten Eigenschaften hat. (...) Bei Menschen ohne eine auf den Geist sich richtende Weltauffassung müssen nämlich notwendig gerade diejenigen Einrichtungen, welche den materiellen Wohlstand befördern, auch eine Steigerung des Egoismus bewirken, und damit nach und nach Not, Elend und Armut erzeugen”** (R.Steiner GA034, p.216-217; okt.1905).

⁵⁴ Steiner gebruikt zelfs het beeld van zuurdesem ('Sauerteig'; p.200) op een wijze die analoog is met het beeld van de gist in de 'parabel der parabelen' (Mt.13:33).

Steiner vermeldde ‘wekking van het ‘hogere Ik’ is hetzelfde als de ‘wedergeboorte uit water en geest’ die toegang verleent tot het ‘Koninkrijk Gods’ en waarover Christus spreekt tot Nikodemus (Jh.3:5).

Essentieel is dat de leden van zo’n gemeenschap verenigd zijn rond hetzelfde geestelijke ideaal en dezelfde levensvisie delen:

“De enkeling heeft maar weinig speelruimte binnen een gemeenschap die voor de rest op eigenbaat is gebouwd. Maar de kaarten liggen helemaal anders wanneer onbaatzuchtige arbeid de norm wordt” (Steiner 1905, p.208)⁵⁵.

Het is van groot belang dat we onze eigen geschiedenis leren bekijken vanuit deze inzichten. We kunnen leren van ons Christelijk verleden dat zeer rijk is aan voorbeelden van gemeenschapsopbouw rond een gemeenschappelijk spiritueel ideaal. Dit leverde productieve gemeenschappen op, zoals kloosters en abdijen. Tijdens de reformatie ziet men, ondermeer in de anabaptistische beweging, stabiele samenlevingsvormen ontstaan tussen gezinnen. Deze gemeenschappen vertoonden het vermogen, in tegenstelling tot bv. de instellingen gesticht door Owen of Frederik Van Eeden (de kolonie Walden, van 1898 tot 1907), om gedurende vele generaties te bloeien. We gaan kort in op het merkwaardige voorbeeld van de begijnhoven, waarin honderden en soms duizenden vrouwen samenleefden en die vooral in onze zuidelijke Nederlanden eeuwenlang hebben gebloeid. Zij illustreren goed de kenmerken van het maatschappelijk bereik waarbinnen zo’n gemeenschappen zich ontwikkelen.

Iedere begijnhof was een autonome instelling. Een kandidaat-begijn kon door het hof na een proefperiode worden aanvaard en was vrij om op ieder ogenblik uit te treden uit het hof. Zolang zij lid was van het begijnhof volgde de begijn de regels en de statuten van het hof. Het geestesleven was katholiek en het centraal karakter van het christelijk geloof werd ruimtelijk uitgedrukt door de centrale plaats van de begijnhofkerk. De begijnen kozen zelf hun priester en konden deze ook ontslaan indien hij niet voldeed. De christelijk geïnspireerde relatie tot het natuurlijk substraat drukte zich ondermeer uit in het gegeven, dat een begijn wel het ‘bezit’ kon kopen van een huisje in het begijnhof, maar zo’n huisje niet in ‘eigendom’ kon hebben. Wanneer een begijn een huisje had gekocht, werd dit haar huisje in de zin dat ze het recht verwierf om in dat huisje te wonen, eventueel ook met medebewoners in zover dit in overeenstemming was met de statuten van het hof. Wanneer de begijn stierf, maakte het huisje echter geen deel uit van haar erfenis. Het huisje keerde terug naar het hof dat het opnieuw kon ‘verkopen’, in bovengenoemde zin. Op die manier bleef de ruimtelijk-maatschappelijke samenhang van het begijnhof bewaard⁵⁶.

⁵⁵ “(...) der einzelne [vermag] nicht allzu viel innerhalb einer Gemeinschaft, die im übrigen auf den Eigennutz aufgebaut ist. Ganz anders aber würde sich die Sache stellen, wenn die uneigennütige Arbeit eine allgemeine wäre” (Steiner 1905, p.208).

⁵⁶ Zie p.100 in: Walter Simons “Cities of Ladies” University of Pennsylvania Press (2001); “Het kopen van een huis op het begijnhof was niet echt kopen in de huidige betekenis. Eigenlijk bleef het begijnhof altijd de eigenaar, zowel van de gronden als van de huizen, zelfs van deze die nieuw gebouwd werden op kosten van een rijke begijn. Een begijn kocht enkel het woonrecht. De statuten van 1583 stellen het als volgt (vrij vertaald): ‘Wie op het begijnhof een huis of kamer gekocht of gebouwd heeft en daarna

In een samenlevingsvorm als een begijnhof ontvouwt zich de zorg. Het gaat zowel om lichamelijke zorg, inzonderheid voor kinderen (begijnen hadden zelf geen kinderen maar waren actief in het onderwijs), zieken, armen en ouderen, als om de zorg voor land en natuur. Wat wij tegenwoordig de 'sociale zekerheid' noemen, de zorg voor zieken, armen en bejaarden, werd gerealiseerd binnen het begijnhof⁵⁷. Een bejaarde hulpbehoevende begijn bleef dus binnen het begijnhof en stierf daar.

Doorheen de zorg werkt de menselijke geest direct in de stof. De zorg heiligt de stof. Zorg is in wezen sacraal. Het maatschappelijk domein waarop deze zorg zich afspeelt kunnen we het 'sacramentele bereik' noemen, met verwijzing naar de traditie van de zeven sacramenten. Deze sacramenten hebben enerzijds betrekking op de mijlpalen in het leven van de geïncarneerde mens, op geboorte, huwelijk, ziekte en dood; en anderzijds op de driedelige constitutie van de mens en van zijn natuurlijke samenleving⁵⁸. Het 'sacramen-

huwt of vertrekt uit eigen wil of verplicht wordt om het begijnhof te verlaten, die is zijn aankoop kwijt – hetzij huis, hetzij kamer – en die kan er niet langer rechten op doen gelden'. Hieraan wordt nog toegevoegd: *'ende al datter nagelvast ist, dat sal daer blyven tot thoefs proffyte*'. Alles wat er onroerend is in het huis (mooi uitgedrukt met *'nagelvast'*) moet er dus ook blijven. Het recht op het huis vervalt bij het overlijden en komt dus niet in de erfenis terecht, wat wel geldt voor de bezittingen buiten het begijnhof" (p.55-56 in: Francis De Groot & Hilde De Smet "Het begijnhof van Lier"; 2018). Over de bloeitijd van het Mechels Begijnhof schreef F. Vermuyten ("Het begijnhof van Mechelen en zijn kerk" Antwerpen, 1971, 1973; p.23-25): "Het begijnhof wordt een gesloten gemeenschap, een stad in het klein, met eigen voorrechten en lasten. Het was 16 bunders [=ruim 16 hectaren] land groot. De pastoor en de vier grootmeesteressen hadden alleen rechtsmacht. Als de officieren van de hertog en die van de stad op het hof kwamen, legde *'de schouteth sijn roede aff aan de poorte van het hoff en dander hunne rapieren*'. Te Mechelen, meer dan elders, regeerden de begijnen zelf hun hof *'ende hielden sijn lueren ende grachten ende steenweghen ende waterscap ende al dat den hove toehoert, soe dat de stadt daeraff noeyt coste ofte last en hadt*'. Drie eeuwen lang heeft het begijnhof buiten de stad grote voorspoed gekend, met een bevolking die snel aangroeide. De Mechelse kronieken vermelden dat, in 1467, 900 begijnen de inhuldiging bijwoonden van Karel de Stoute als Heer van Mechelen. Ten tijde van Maarten van Rossum, in de eerste jaren van de 16^e eeuw, waren er 1800 begijnen *'naest de jonge maegdekens die daer in groot getal ter schole laghen*'. De bemiddelde begijnen bewoonden een eigen huis of 'koop'. Deze huizen werden publiek verkocht aan de meestbiedende. De verkoop werd 's zondags onder de hoogmis van op de kansel in de begijnenkerk aangekondigd. De begijnen mochten bij de grootmeesteres indienen hoeveel ze wilden geven (...) Degene die het huis kocht, bezat het *'voor haer leefdaeghen lang ende nyet langher*'. Na de dood of bij haar heengaan, keerde het terug *'in volle handen vant meesterschap vanden hove*' ". De Mechelse begijnen waren befaamd voor hun verpleegkunde en leverden de stichtende verpleegsters voor de welbekende *Hospices de Beaune*.

⁵⁷ Binnen een begijnhof bestond steeds een 'infirmierie' waarin behoevende en/of hulpbehoevende begijnen tijdelijk of permanent onderdak en zorg kregen. Er was ook altijd een 'tafel van de Heilige Geest', die voedsel verstreekte aan wie daaraan nood had. Beide instellingen beschikten binnen het begijnhof over een grote autonomie en een eigen bestuur en financieel beheer. Zo'n autonomie bestond ook voor het bestuur van de kerk van het begijnhof. Zie bv.: Sarah Joan Moran "**Women at work: governance and financial administration at the court beguinages of the southern Low Countries in the seventeenth and eighteenth centuries**" Journal of Early Modern History 22, p.67-95 (2018).

⁵⁸ Vier van de zeven traditionele sacramenten heiligen respectievelijk de geboorte en de dood van het menselijk individu (doop en heilig oliesel) en de overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid (vormsel en huwelijk; het vormsel sluit de eigen kindertijd af, het huwelijk legt het fundament voor andermans kindertijd). De drie andere sacramenten heiligen

tele bereik' is het gebied waar het geestesleven direct ingrijpt in de fysieke wereld, daar waar mensen in geestelijke gemeenschap het aardse leven verzorgen. Het concept van het sacramentele bereik omvat dus het denkbeeld van een juridisch autonoom grondgebied dat verzorgd wordt door een geestelijk samenhangende gemeenschap van mensen die de functies draagt van 'sociale zekerheid' (zorg voor ouderen en hulpbehoevenden; eerstelijns gezondheidszorg), zorg en onderwijs voor kinderen en zorg voor de aarde. Het geestesleven verenigt zo'n gemeenschap, en doorheen die gemeenschap kan de geest direct inwerken op het aardse leven. Naarmate dit soort zelfstandige gemeenschappen vorm aannemen kan de huidige 'overheid' metamorfoser⁵⁹ tot een 'tussenheid' die het formele rechtsleven belichaamt dat de verhoudingen regelt tussen de sacramentele gemeenschappen onderling, en tussen deze gemeenschappen en het economische gebied. De staat situeert zich niet boven, doch naast of tussen deze autonome gemeenschappen en gebieden, ongeveer zoals in het huidige Belgisch staatsverband de federale staat zich verhoudt tot de deelstaten.

De COVID-19-crisis maakte de abnormale positie zichtbaar waarin zowel kinderen als ouderen zijn terechtgekomen door de wegwijning van het sacramentele bereik.

Kinderen komen terecht in staatsgecontroleerd onderwijs, zogenaamd om te leren maar in werkelijkheid grotendeels om 'opgevangen' te worden terwijl

lichaam, ziel en geest, in hun relatie tot resp. het economisch leven (communie; delen van het brood, drinken uit één beker), het rechtsleven (biecht, dwz. het sacrale gesprek) en het geestesleven (priesterschap; de toewijding van de individuele geest aan de gemeenschap).

⁵⁹ Deze metamorfose houdt een depolitisering in van de staat; de politieke staat in de huidige zin hoort vervangen te worden door het democratische rechtsleven. Over politiek merkte Rudolf Steiner het volgende op: **"Politiek is in de mensheidsgeschiedenis een secundair verschijnsel. Het berust enkel op het gegeven dat de oorspronkelijke, zeer onaangename maar openlijke machtsverhoudingen gaandeweg de vorm aannemen van een oorlog onder mensen. Men kan weliswaar niet zeggen dat de oorlog een voortzetting is van de politiek met andere middelen, maar het is wel waar dat de politiek neerkomt op moderne oorlogsvoering op geestelijk vlak. Die oorlog berust op misleiding van de tegenstander; men brengt de opponent in omstandigheden die hem verwarren. Ieder uitwijkmanoeuvre, alles wat in een oorlog niet directe confrontatie is, is gericht op misleiding van de tegenstrever. Een veldheer is des te verdienstelijker naarmate hij de vijand beter misleidt. Overgedragen in het geestesleven is dit het wezen van de politiek (...). Over politiek sprekend is het gepast om te stellen: de politiek moet overal overstegen worden, en met name ook in de politiek. Echte politiek zullen we alleen maar hebben wanneer alles wat zich nu in het politieke veld afspeelt de vorm aanneemt van recht. Op dat ogenblik zal de rechtsstaat verschijnen"** ("Das Politische ist in der Weltgeschichte ein sekundäres Produkt. Das beruht lediglich darauf, daß die primitiven, vielleicht höchst unsympathischen, aber ganz ehrlichen Machtverhältnisse allmählich die Form des Krieges unter den Menschen angenommen haben. Man kann zwar nicht sagen, der Krieg sei die Fortsetzung der Politik nur mit anderen Mitteln, aber die Politik ist der ins Geistige übertragene moderne Krieg. Denn dieser Krieg beruht darauf, daß man den Gegner täuscht, daß man irgendwelche Situationen herbeiführt, die ihn täuschen. Jede Umgehung im Kriege, alles Mögliche, was nicht direkte offene Angriffe sind, beruhen auf einer Täuschung des Gegners. Und der Feldherr wird sich um so größere Verdienste zuschreiben, je besser es ihm gelingt, den Feind zu täuschen. Das ist, übertragen aufs Geistige, die Politik. (...). Wenn man von der Politik redet, so möchte man sagen: Es müßte danach gestrebt werden, daß die Politik in allem überwunden wird, selbst in der Politik. Wir haben nämlich im Grunde genommen erst dann eine wirkliche Politik, wenn sich alles das, was auf politischem Felde spielt, in rechtlichen Formen abspielt. Dann haben wir aber eben den Rechtsstaat" (GA 341, p.41-42).

hun ouders betaalde arbeid verrichten. Tijdens de COVID-19-crisis sloten de scholen. Leerlingen werden online met herhalingsoefeningen beziggehouden; velen haakten af. De mogelijkheid voor de kinderen om zelfstandig en vrij te leren, met de leraren als coaches die aanspreekbaar zijn voor ondersteuning, werd nauwelijks benut. Men probeerde om het voortbestaan van het schoolwezen langs digitale weg veilig te stellen. Het natuurlijke recht van kinderen om nieuwe dingen te leren leek secundair. Protest was er nauwelijks; onze samenleving kent de kracht van het vrije leren niet meer. Men had zich nochtans kunnen inspireren op de radicaal spiritueel-anarchistische inzichten van Rudolf Steiner, die met betrekking tot scholen ongeveer alles verwierp wat men tegenwoordig aanbidt: hij wees het concept af van staatsinmenging in het onderwijs⁶⁰, van leerprogramma's⁶¹, van verplicht huiswerk⁶², van diplomacriteria voor leraren⁶³. Hij meende dat kinderen niet voor de leeftijd van ongeveer zeven jaar school hoorden te lopen en verwachtte dat kinderen, die in een vrij pedagogisch regime opgroeiden, als pubers sneller en lichter zouden kunnen leren⁶⁴. Al deze stellingen van Steiner stemmen overeen met de ervaringen en waarnemingen van ondergetekende. De natuurlijke situatie zou zijn dat het kind binnen het gezin wordt opgevoed, en dat gezinnen samen met vrije leraren en ingebed in het sacramentele bereik leerverbanden opzetten naarmate het kind opgroeit en de behoefte aan zo'n leerverbanden verschijnt. Zo'n vrij onderwijssysteem zou niet alleen veel efficiënter en kindvriendelijker zijn dan het staatsgecontroleerd onderwijs; het

⁶⁰ GA 330, p.325; Stuttgart, 19 juni 1919. Steiner was ook van oordeel dat er, na de oprichting van de school in Stuttgart, nooit een tweede Waldorfschool zou komen en dat de bestaande school zou worden gesloten: **“Eine zweite Schule werden wir nicht mehr errichten können. Sie wird ein Modell bleiben, so daß wir also auch nicht etwas anderes brauchen, als diese Schule als Modell zu erhalten, bis daß man sie aus Wut aufhebt. Einen Sinn hat es jetzt nur, gegen dieses Schulgesetz mit einer Weltbewegung sich aufzulehnen”** (GA 300a, p.289; 26 mei 1921).

⁶¹ **“Rufen Sie daher in den Leuten nicht falsche Vorstellungen hervor, indem Sie ihnen den Glauben beibringen, man könne brav in den alten Verhältnissen bleiben und trotzdem Waldorfschulen gründen, sondern rufen Sie die Vorstellung hervor, daß in der Schule in Stuttgart wirklich freies Geistesleben ist. Denn da gibt es kein Programm und keinen Lehrplan, sondern da gibt es den Lehrer mit seinem realen Können, nicht mit der Verordnung, wieviel er können soll”** (GA 338, p.126; Stuttgart, 15 feb. 1921). In de Arnhem-voordrachten (GA 310) wijst Steiner herhaaldelijk op het belang van onderwijsvrijheid en op de contraproductiviteit van allerlei pedagogische principes en richtlijnen: **“Unsere Lehrer können heute gar nicht wissen, was in fünf Jahren in der Waldorfschule gut ist; denn sie werden in diesen fünf Jahren sehr viel gelernt haben, und dann sollen sie nach fünf Jahren beurteilen, was gut ist oder was nicht gut ist. Deshalb ist es auch für das, was in der Waldorfschule getrieben wird, so unendlich gleichgültig, was pädagogische Reformvereine festsetzen, von dem sie meinen, dass es gut wäre für die Erziehung”** (p.132); **“...Prinzipien zu geben, man sollte etwas so oder so machen, das ist immer zu nichts nütze; weil man immer, was man auf eine Art machen kann, im komplizierten Leben, wenn die Bedingungen dazu andere sind, auch auf eine andere Weise machen kann. Das Schlimmste daher, was in der pädagogischen Wissenschaft - die gar keine ‘Wissenschaft’, sondern eine Kunst ist - auftreten kann, sind eben Definitionen, sind Anleitungen, die einen abstrakten Charakter haben. Pädagogische Anweisungen sollten lediglich darin bestehen, dass man den Lehrer einführt in die individuelle Entwicklung von diesem oder jenem konkreten Menschen, ihn also an den anschaulichsten Beispielen in die Menschenerkenntnis hereinführt”** (p.190).

⁶² GA 300b, p.40; Stuttgart, 11 sept. 1921.

⁶³ GA 310, p.102-103; Arnhem, 22 juli 1924.

⁶⁴ GA 310, p.96.

zou door zijn gedecentraliseerd karakter ook eindeloos veel robuster zijn met betrekking tot verstoringen zoals een epidemie.

Hulpbehoevende ouderen komen in ons maatschappelijk bestel massaal terecht in 'woonzorgcentra' die ter gelegenheid van de COVID-19-crisis veranderden in een soort detentiecentra, zonder mogelijkheid tot bezoek. De klaarblijkelijke onvermijdelijkheid van de op- en afsluitingsmaatregelen wijst op een ernstig maatschappelijk defect dat niet zomaar kan opgelost worden door extra 'investeringen' met behoud van het bestaande systeem. Het is de opvatting van de menselijke samenleving als zodanig die zou moeten veranderen⁶⁵.

Het sacramentele bereik, het bereik van de heiligende zorg, zou moeten heropstaan, in een nieuwe en bevrijde vorm. In de 21ste eeuw is dit bereik bijna helemaal verdampt; de politieke staat heeft de zorgfuncties genaast. De staat legt de deelname op aan zijn sociale zekerheid en oefent met financiële en juridische middelen een strikte controle uit over het onderwijs. Niets of niemand moet hierover worden aangeklaagd; maar het systeem is opgebrand. De staat hoort louter de belichaming te zijn van de rechtsfeer. De taken die de staat opneemt op het vlak van ondermeer onderwijs en sociale zorg zijn oneigenlijk en horen thuis in een hernieuwd sacramenteel bereik. Het initiatief tot deze hernieuwing kan niet komen van de staat doch enkel van geïnspireerde individuen die zich op geestelijke gronden verenigen. De staat kan echter ruimte scheppen voor de opstanding van het sacramentele bereik, door een weg te openen naar totale juridische autonomie voor gemeenschappen die zich vormen rond een maatschappelijk-geestelijk ideaal.

We dienen ons af te vragen waarom de vroegere, uit het Christendom ontstane gemeenschappen niet meer uitbreiding hebben gekend. De hoofdreden lijkt te zijn dat de gemeenschappelijke mens- en wereldvisie die de leden van deze gemeenschappen bindt slechts ten dele met de geestelijke werkelijkheid overeenkomt. Zoals we zagen beschouwde Rudolf Steiner de vrijheid van denken en het inzicht in reïncarnatie als essentiële elementen van zo'n

⁶⁵ Zie bij wijze van alternatief bv. <https://www.youtube.com/watch?v=H4wJSkTw0Gw> ('Getting old in the Bruderhof'); uit <https://www.youtube.com/watch?v=morxqFciv-o> : **"One of the many tragic things we have seen as a result of this pandemic is the isolation of the elderly in nursing homes and 'assisted living facilities' (ALF's) as the virus rampages (...) These folks who have contributed so much (...) end up facing the end of their lives alone, with no one at their side. The way our society has treated this older people (...) has always been bad; it's really unnatural. Its awfulness is particularly apparent now. But it doesn't have to be like that ...⇒"**; algemeen: <https://www.youtube.com/watch?v=Azi3ZsSX-ww> ('Is a just society even possible?'). Voor zover wij zien geven de anabaptistische gemeenschappen de meest geavanceerde voorbeelden mbt. menswaardige zorg voor ouderen.

Vlaams minister Beke citeerde op 15 april (VRT) oudere mensen die hem hadden gezegd: "Als ik moet kiezen tussen doodgaan aan corona of doodgaan aan eenzaamheid, geef mij maar doodgaan aan corona". Maar in hetzelfde gesprek stelde hij ook: "Volksgezondheid heeft prioriteit boven welzijn". De overheid lijkt dus, plaatsvervangend voor de betrokkenen, te opteren voor 'sterven aan eenzaamheid'. "Mensen zijn gestorven door Covid, maar ook door eenzaamheid", kopte Het Belang van Limburg op 22 mei. Eenzaamheid komt evenwel, in tegenstelling tot COVID-19, niet in aanmerking als officiële doodsoorzaak.

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2020/04/15/woonzorgcentra-reactie-op-coronamaatregelen/>

https://www.hbvl.be/cnt/dmf20200522_04968824/mensen-zijn-gestorven-door-covid-maar-ook-door-eeenzaamheid

<https://www.youtube.com/watch?v=B0xUPnapNyM> ('Coronabeleid maakt 83-jarige Suïcidaal')

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/doodziek-van-eeenzaamheid-jeannine-herkende-haar-moeder-na-zes-weken-niet-meer-b1c9bcfb/>

hedendaags geestesleven. Deze elementen ontbraken grotendeels in confessioneel gecontroleerde gemeenschappen. Deze laatsten verloren hierdoor hun vitaliteit. Waar de werkelijkheden van menselijke vrijheid en van karma en reïncarnatie niet leeft in de geesten, wordt het steeds moeilijker om tot vitale gemeenschapsvorming te komen. Mens- en wereldbeschouwingen die de nodige kracht en maatschappelijke samenhang kunnen opleveren in één tijdperk, kunnen in een latere periode toch ontoereikend blijken. Het genie van het Christendom was evenwel gewapend voor deze evolutie. Het oorspronkelijke Christendom kende bv. het concept van karma en reïncarnatie en met name het Johannesevangelie kan op dit vlak worden beschouwd als een esoterisch leer- en meditatieboek. In geestelijk opzicht ligt voor ons de taak om de verbinding van het Christendom met de ideeën van vrijheid en van karma en reïncarnatie, die als esoterisch gegeven altijd hebben bestaan, zodanig te onderzoeken en filosofisch te ontsluiten dat iedere redelijk denkende mens van goede wil hiertoe vlot toegang kan krijgen.

Volgens Steiner is het bovendien typerend voor het huidige tijdperk dat alle leden van de samenleving principieel op gelijke voet toegang horen te hebben tot zo'n geestdoordrongen mens- en wereldbeschouwing⁶⁶:

“De wetmatigheden van de menselijke ontwikkeling lieten in vroegere tijden niet toe wat nu gaandeweg mogelijk wordt: een wereldbeschouwing met uitzicht op praktische resultaat verspreiden onder alle mensen. Tot op heden waren wereldbeschouwingen slechts toegankelijk voor beperkte groepen mensen. Niettemin is al het goede wat het mensengeslacht tot op heden te beurt is gevallen, het resultaat van zo'n wereldbeschouwingen. Nu echter kan het algemene heil alleen nog gediend worden door een wereldbeschouwing die alle zielen aanspreken kan en die in alle harten het innerlijk vuur kan doen branden”.

Precies deze principiële gelijkheid van toegang tot inzicht, kennis en weten is kenmerkend voor authentieke *wetenschap*. Het natuurwetenschappelijk materialisme gecombineerd met expertendom, dat momenteel het publieke forum beheerst, is niets anders dan het karikaturale tegenbeeld van wat we echt nodig hebben. Wat we nodig hebben is vrijheid voor allen en een voor iedereen toegankelijke geesteswetenschap, een spirituele antropologie die het bindend element en het gist of zuurdesem kan zijn voor de nieuwe samenleving die reeds leeft in ons hart en waarover we dromen met recht. Deze zaken kunnen worden ontwikkeld. Deze weg kan worden gegaan.

⁶⁶“(…) es kann nichtausbleiben, daß die richtige geisteswissenschaftliche Vorstellungsart immer weitere Kreise zieht. Und in dem Maße, als sie das tut, werden die Menschen das Richtige treffen, um den sozialen Fortschritt zu bewirken. Man kann nicht aus dem Grunde daran Zweifel hegen, weil angeblich bis jetzt keine Weltanschauung das Glück der Menschheit herbeigeführt hat. Nach den Gesetzen der Menschheitsentwicklung konnte in keinem früheren Zeitpunkte das eintreten, was von jetzt an allmählich möglich wird: eine Weltauffassung mit der Aussicht auf den angedeuteten praktischen Erfolg allen Menschen zu übermitteln. Die bisherigen Weltauffassungen waren nur einzelnen Gruppen von Menschen zugänglich. Aber was bisher im Menschengeschlecht an Gutem geschehen ist, rührt doch von den Weltauffassungen her. Zu einem allgemeinen Heil kann nur eine solche Weltauffassung führen, die alle Seelen ergreifen und das innere Leben in ihnen entzünden kann” (GA 034, p. 219-220).

TEGEN HET EXPERTENDOM

26 mei 2020

Sinds maart 2020 heerst het corona-regime. Per ministerieel besluit werden een aantal grondwettelijke rechten en vrijheden de facto opgeheven. De regering werd uitvoerder van de aanbevelingen die uitgaan van medische 'experts'⁶⁷. Deze 'experts' dicteren waar we mogen gaan en staan en zitten, wie we mogen zien en spreken, wat we mogen kopen en verkopen. De media verspreiden de boodschap van de 'experts'.

Expertise versus 'expertendom'

Wat is een expert?

In de goede zin verwijst de term 'expert' naar een persoon die veel tijd en inspanning heeft geïnvesteerd in kennisvergaring over één of ander onderwerp. Hij heeft 'expertise' ontwikkeld met betrekking tot dat onderwerp en hij kan getuigen, bijvoorbeeld voor een rechtbank. Zo'n expert is geen beslisser en zelfs geen raadgever. Hij informeert op aanvraag.

Verschillende elementen kenmerken de expert in de goede zin.

- De expert beperkt zijn getuigenis tot het domein van zijn expertise. Het gaat altijd over een zeer beperkt deel van de totale menselijke kennis.
- De expert spreekt niet ex cathedra. Hij beroept zich niet op enige autoriteit. De expert legt uit hoe zijn inzichten tot stand kwamen en op welke waarnemingen, overwegingen en methodes hij zich baseert. Zijn toehoorders vormen zich een vrij oordeel over de betrouwbaarheid en reikwijdte van zijn expertiseverslag.
- De expert legt zijn verklaringen af op vraag van anderen. De expert neemt niet het initiatief. Hij ontleent zijn natuurlijke autoriteit aan het feit dat zijn expertise in vrijheid werd gevraagd.

De term 'expert' wordt relatief weinig gebruikt in de hierboven geschetste zin. In de media en de politiek wordt het woord 'expert' gebruikt om een bepaald persoon voor te stellen als een gezaghebbende autoriteit⁶⁸. In de corona-crisis

⁶⁷ Rudolf Steiner sprak ruim honderd jaar geleden reeds over de opkomst van een soort 'medisch Jezuitisme': **"Tegenwoordig zien we reeds bij geneeskundigen een soort Jezuitisme opduiken dat nauwelijks verschilt van het dogmatisch-religieuze Jezuitisme. We bemerken een streven naar verhoogde macht voor de geneeskundigen, gebaseerd op een bepaalde medische dogmatiek. Op andere levensdomeinen zien we deze ontwikkeling ook. Die tendenzen zullen voortdurend sterker worden. Mensen zullen voortdurend meer ingesnoerd worden door wat de autoriteiten hen opleggen"** ("Heute sehen wir bereits im Arzttum einen Jesuitismus heraufragen, der kaum anders ist als der Jesuitismus auf dem Gebiete der dogmatischen Religion. Wir sehen, wie gestrebt wird aus einer gewissen medizinischen Dogmatik heraus nach einer Erhöhung der Macht des Arztestandes. Und das ist das Wesentliche des jesuitischen Strebens auch auf verschiedenen anderen Gebieten. Dies wird immer stärker und stärker werden. Die Menschen werden immer mehr und mehr eingeschnürt werden in das, was die Autorität über sie verhängt"; R.Steiner, GA 168, p.106; Zürich, 10 oktober 1916).

⁶⁸ Op de webstek van de VRT stelt deze instelling eigen journalisten voor als 'experts'.

wordt door het politiek bestel een informeel college van virologen, epidemiologen en biostatistici ten tonele gevoerd als 'experten'. Wat zij zeggen is 'wetenschappelijk' en moet door het publiek worden geaccepteerd. De factcheckende media verspreiden de boodschap. Wie twijfelt is een 'COVIDioot'.

Alle typerende kenmerken van een expertise in de goede zin verdwijnen:

- De oneigenlijke expert beperkt zich niet tot het domein van zijn expertise. Om de lockdownmaatregelen uit te voeren dient men niet enkel over kennis te beschikken met betrekking tot virussen en epidemieën. Men moet ook de economische, sociale en psychische impact van de lockdownmaatregelen beoordelen. Op deze domeinen beschikken de medici die de lockdownmaatregelen regisseren en sturen over geen enkele expertise.

- De oneigenlijke experts spreken ex cathedra. Ondermeer verwijzen zij naar de uitkomsten van computermodellen die niet werden gepubliceerd en niet door het publiek kunnen beoordeeld worden⁶⁹.

- Diegenen die de impact ondervinden van de lockdownmaatregelen verkeren niet in een vrij gesprek met deze oneigenlijke experts. Deze laatste decreteren éézijdig wat moet gebeuren en welke vrijheden en fundamentele rechten moeten afgeschaft worden. Het vrije gesprek wordt vervangen door propaganda. Men heeft niet te doen met experts en expertiseverslagen in de normale zin van het woord. De oneigenlijke experts worden door politieke instanties geselecteerd. Hun 'expertiseverslag' wordt omgezet in dwingende maatregelen. Men heeft te doen met 'expertendom'. Het fenomeen werd treffend beschreven door de fysicus Richard Feynman, in een voordracht⁷⁰ gehouden voor wetenschapsleraren in 1966. Feynman wijst op het elementaire feit dat accumulatie van kennis en inzicht enkel mogelijk is in de mate dat verkeerde inzichten worden uitgeweid. Voortdurende bereidheid tot twijfel is een essentieel aspect van de menselijke kennisverwerving. Alle veronderstelde waarheden dienen op elk moment vatbaar te zijn voor revisie en correctie: **"Dat is namelijk wetenschap: het resultaat van de ontdekking dat het de moeite loont om opnieuw te checken, via nieuwe directe ervaring"⁷¹**. Aansluitend gaat Feynman in op het probleem van het expertendom. Feynman besluit: **"Ik kan wetenschap ook als volgt definiëren: Wetenschap is het geloof in de onwetendheid van experts. Wanneer iemand zegt: 'De wetenschap leert dit of dat', dan gebruikt hij het woord verkeerd. Wetenschap leert helemaal niets. De ervaring leert. Indien men u zegt: 'De wetenschap heeft dit of dat aangetoond', dan kan je vragen: 'Hoe heeft de wetenschap dit aangetoond? Hoe vonden de wetenschappers dit? Hoe? Waar? Wanneer?'. Men hoort niet te zeggen: 'De wetenschap heeft aangetoond' maar wel: 'Dit experiment, dit effect,**

⁶⁹ Zo werd op 19/20 april op de VRT een computergrafiek bekend gemaakt die in vele kranten werd overgenomen. Op deze grafiek (verlucht met twee universitaire logo's) werd getoond hoe de ziekenhuisopnames zouden exploderen zonder de lockdown-maatregelen. De software waarmee deze grafiek werd gemaakt bleek bij navraag niet gepubliceerd en was ontoegankelijk voor het publiek.

⁷⁰ Richard Feynman "What is science?" The Physics Teacher 7(6), p.313-320; 1968.

⁷¹ "And that is what science is: the result of the discovery that it is worthwhile rechecking by new direct experience (...)"

heeft aangetoond'. En je hebt evenveel recht als iedereen, wanneer je hoort over die experimenten – wees daarbij voorzichtig en luister naar alle argumenten – om te beoordelen of men een zinnige conclusie heeft bereikt⁷². Men dient dus fundamenteel argwanend te zijn wanneer iemand zichzelf voorstelt als 'wetenschapper'. Het achterliggend idee lijkt te zijn dat de meeste mensen geen wetenschapper zijn maar achter allerlei waanideeën aanhollen. Een selectieve categorie van 'wetenschappers' heeft deze beperking overstegen en heeft een bijzondere 'wetenschappelijke' relatie tot de waarheid ontwikkeld. Het is deze illusie die de kern vorm van het expertendom. Iedere mens beseft wat de woorden 'waar' en 'waarheid' betekenen. Dit besef vormt de kern van ons menszijn en maakt dat wij aangelegd zijn als talige wezens die een vrij gesprek kunnen voeren. Er bestaan wel experts in de zin dat bepaalde mensen met betrekking tot bepaalde onderwerpen over gespecialiseerde kennis beschikken en hierover op aanvraag verslag kunnen uitbrengen. Er bestaan echter geen experts in de zin dat bepaalde mensen een exclusieve verhouding hebben ontwikkeld tot waarheid en rationaliteit. Zin voor waarheid en rationaliteit kenmerken ieder mens; en ieder mens is ook vatbaar voor dwaling, 'expert' of niet.

Computerziekte

Elders heeft Richard Feynman gesproken over wat hij de 'computerziekte' ("...**computer disease**") noemde⁷³. De kwaal is typerend voor het expertendom en kan worden omschreven als een aberratie waarbij men "...**steeds ingewikkelder modellen bouwt in de 'virtuele wereld' waarbij men volledig gaat afwijken van de reële wereld en van de reële op te lossen problemen**"⁷⁴. Dit destructieve verschijnsel, vele decennia geleden reeds aangekaart in de klassieker van Joseph Weizenbaum "**Computer power and human reason**" (1976)⁷⁵, heeft een grote rol gespeeld bij de installatie van de COVID-19-lockdown. Talrijke landen leken terug te grijpen naar één welbepaald draaiboek, dat blijkbaar klaarlag: verregaande stopzetting van het economisch leven; afschaffing van een aantal natuurlijke menselijke rechten, zoals het recht op vrije bijeenkomst, op vrije eredienst of op arbeid; radicale beperking van de individuele bewegingsvrijheid; sluiting van grenzen. Dit Orwelliaanse draaiboek blijkt terug te gaan op computermodellen uitgewerkt aan het 'Imperial College' (Londen)⁷⁶. De destructieve praktijken van 'lock-down' en 'social distancing' zijn gebaseerd op deze modellen, waarmee de

⁷² "As a matter of fact, I can also define science another way: **Science is the belief in the ignorance of experts**. When someone says, 'Science teaches such and such', he is using the word incorrectly. Science doesn't teach anything; experience teaches it. If they say to you, 'Science has shown such and such', you might ask, 'How does science show it? How did the scientists find out? How? What? Where?'. It should not be 'science has shown' but 'this experiment, this effect, has shown'. And you have as much right as anyone else, upon hearing about the experiments – but be patient and listen to all the evidence – to judge whether a sensible conclusion has been arrived at".

⁷³ Zie het kapitel "Los Alamos from below" in: "Surely, you're joking, Mr.Feynman!" (1985).

⁷⁴ "It's the disease of becoming an addict in the "playing", producing ever more elaborate constructions in the "virtual world", that completely distracts you from the real world and the problems you should be actually solving". Zie:

<https://motls.blogspot.com/2020/05/deborah-cohen-bbc-and-models-vs-theories.html>

⁷⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Ssks6y7Xskw>
https://de.wikiquote.org/wiki/Joseph_Weizenbaum

naam is verbonden van de epidemioloog Neil Ferguson⁷⁷ (Imperial College, Londen). Het 'Imperial model' van Ferguson was aanvankelijk niet beschikbaar voor inspectie: het publiek werd geacht de 'voorspellingen' van het model zonder meer te accepteren. Uiteindelijk werd de code vrijgegeven. Critici besloten dat het ging om een soort digitale kwakzalverij. David Richards en Konstantin Boudnik schreven in *The Telegraph* (16 mei):

“Het model van het Imperial College met betrekking tot niet-farmaceutische acties tegen COVID-19 droeg bij tot de draconische lockdown in het VK en andere landen (...) en is als zodanig kandidaat voor de titel van meest verwoestende software-vergissing aller tijden, in termen van economische kosten en verloren levens. Nadat het microsimulatiemodel van het Imperial College werd gepubliceerd zijn diegenen onder ons die beroepshalve of persoonlijk geïnteresseerd zijn in software-ontwikkeling de code gaan bestuderen die aan de basis lag van het fatale politieke besluit om onze economie lam te leggen en miljoenen mensen in armoede en ontbering te storten. Wat we ontdekten was onthutsend. Het model blijkt fundamenteel onbetrouwbaar (...). Het model van het Imperial College kan zeer uiteenlopende resultaten en wederzijds onverenigbare outputs produceren, vertrekkend van eenzelfde stel parameterwaarden. Het model is niet-deterministisch: al naargelang het type computer kunnen de bevindingen verschillen. In die zin is het model fundamenteel onbetrouwbaar. Hoe is het mogelijk dat onze regering geen verder advies vroeg en zonder meer de voorschriften van het Imperial College aanvaardde? (...) Modellen moeten beantwoorden aan de elementaire voorwaarde van de reproduceerbaarheid. Indien aan deze voorwaarde niet is voldaan is er geen enkele manier om de betrouwbaarheid van het model vast te stellen”⁷⁸.

De kritiek van David Richards en Konstantin Boudnik betreft de technische kwaliteit van het programma die onaanvaardbaar slecht blijkt. Er is ook een

⁷⁶ <https://www.imperial.ac.uk/media/imperial-college/medicine/sph/ide/gida-fellowships/Imperial-College-COVID19-NPI-modelling-16-03-2020.pdf>

“Imperial College’s modelling of non-pharmaceutical interventions for COVID-19 which helped persuade the UK and other countries to bring draconian lockdowns (...) could go down in history as the most devastating software mistake of all time, in terms of economic costs and lives lost. Since publication of Imperial’s microsimulation model, those of us with a professional and personal interest in software development have studied the code on which policymakers based their fateful decision to mothball our (...) economy and plunge millions of people into poverty and hardship. And we were profoundly disturbed at what we discovered. The model appears to be totally unreliable (...) Imperial’s model is vulnerable to producing wildly different and conflicting outputs based on the same initial set of parameters. Run it on different computers and you would likely get different results. In other words: it is non-deterministic. As such, it is fundamentally unreliable. It screams the question as to why our Government did not get a second opinion before swallowing Imperial’s prescription (...) Models must be capable of passing the basic scientific test of producing the same results given the same initial set of parameters. Otherwise, there is simply no way of knowing whether they will be reliable”.

⁷⁷ <https://www.voltairenet.org/article209740.html>

<https://www.aier.org/article/was-lockdown-architect-and-theoretical-physicist-neil-ferguson-morally-right-to-defy-the-lockdown/>

⁷⁸ Verdedigers van Ferguson hebben het ‘voorzorgsprincipe’ ingeroepen: zelfs indien de berekeningen betwistbaar zijn is het nog altijd beter om bij wijze van voorzorg uit te gaan van het slechtst mogelijke scenario. Het voorzorgsprincipe is echter alleen rationeel wanneer de kost van de voorzorgsmaatregelen verwaarloosbaar is. In het geval van een lockdown zijn de kosten immens. In zo’n geval dient men, zelfs in een dringende situatie, de kosten van de kwaal af te wegen tegen de kosten van de remedie. Dit impliceert dat men zowel de kost van de kwaal als de kost van de remedie naar best vermogen moet afschatten.

rits conceptuele problemen. De conclusies die door de output van een computermodel worden gesuggereerd zijn in de meeste gevallen reeds expliciet ingebouwd in het model⁷⁹. Men kan bijvoorbeeld een model bouwen dat een beeld oplevert betreffende de invloed van 'social distancing' op de verspreiding van de epidemie. Het mogelijke bestaan van die invloed wordt dan ingebouwd in het model en is geen resultaat dat als een verrassend gegeven langs empirische weg wordt gevonden. Een fundamenteel probleem van computermodellen wordt aangekaart door Didier Raoult⁸⁰. Biologische verschijnselen hebben altijd een strikt éénmalige en onvoorspelbare component. Modelling van biologische interacties is zeker niet onzinnig maar is wel beladen met een intrinsieke onbepaaldheid die verder reikt dan de stochastische onbepaaldheid kenmerkend voor anorganische processen. Volgens Raoult schuilt in het verschijnsel van de epidemie een onbegrepen component. Zo blijkt, in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, de seizoensgebondenheid van vele epidemieën grotendeels onbegrepen. Epidemieën kunnen wegebben voordat groepsimmunitet⁸¹ werd bereikt. Raoult⁸² spreekt in dit verband van een 'mysterie': **"Intellectueel gezien is het zeer vervelend en irritant dat men niet begrijpt waarom een virus op een bepaald ogenblik besmettelijk is, en op een ander ogenblik niet. Het griepvirus is niet besmettelijk in de zomer terwijl het besmettelijk is in de winter [in Frankrijk]. Dat blijft een intellectuele en wetenschappelijke uitdaging. Op een bepaald ogenblik verdwijnt de besmettelijkheid van de ziekte; en we weten niet waarom⁸³. Aanvankelijk zijn ze meer en meer besmettelijk, een maximum wordt bereikt en dan volgt een daling die niet toegeschreven kan worden aan de globale immuniteit van de bevolking die op dat ogenblik nog laag kan zijn (bv. 3%) (...) Dat is een mysterie. Alle epidemieën verlopen zo. De epidemieën vallen op een gegeven moment**

⁷⁹ <https://wmbriggs.com/post/30826/>

⁸⁰ Didier Raoult "Alice's living croquet theory" International Journal of Antimicrobial Agents (2016) [10.1016/j.ijantimicag.2016.01.013](https://doi.org/10.1016/j.ijantimicag.2016.01.013)

⁸¹ Het concept van groepsimmunitet is op zich ver van eenvoudig. Men dient rekening te houden met het niet-homogeen karakter van het maatschappelijk weefsel:

https://judithcurry.com/2020/05/10/why-herd-immunity-to-COVID-19-is-reached-much-earlier-than-thought/#_edn1

⁸² <https://www.youtube.com/watch?v=A8vtjXZG0sk> (vanaf 2:10).

"C'est très embêtant, c'est très irritant intellectuellement (...) on ne comprend pas du tout pourquoi le même virus à un moment est contagieux et à un moment n'est plus contagieux (...) Le même virus de la grippe n'est pas contagieux en été alors qu'il est contagieux en hiver [en France]. Et ça c'est un défi intellectuel et scientifique qu'on n'a pas résolu. Il y a un moment où les maladies s'arrêtent d'être contagieuses. Et on ne sait pas pourquoi. Au début elles commencent et sont de plus en plus contagieuses et puis il y un pic et puis ça diminue et c'est pas dû à l'immunité de la population, puisque l'immunité de la population a été assez faible (peut-être 3%) (...) C'est un mystère. Toutes les épidémies sont comme ça. Les épidémies s'arrêtent de toute manière. Elles s'arrêtent pas en ayant affecté 100% des gens. C'est pas vrai. C'est comme ça".

Zie ook bv.: Antoine Nougairède, Rémi N.Charrel, Didier Raoult "Models cannot predict future outbreaks: A/H1N1 virus, the paradigm" European Journal of Epidemiology 26, p.183-186 (2011).

⁸³ Zie bv.: Julian Wei-Tze Tang, Tze Ping Loh "Influenza Seasonality" Current Treatment Options in Infectious Diseases 8(4), p.343-367 (2016). Uit de samenvatting: **"The seasonality of influenza continues to attract many studies, yet there is likely to be no definitive explanation that covers all regions, climates and populations, at all times (...) there may well be some sort of underlying, characteristic, intrinsic host-pathogen-environmental oscillation in each of these regions that is relatively unperturbed by human activities and behaviour (...)"**. Over dit raadselachtig verloop van griep-epidemieën zie ook: <https://virology.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/1743-422X-5-29>

stil. Ze stoppen niet wanneer ze 100% van de mensen hebben bereikt⁸⁴. Dat is niet het geval. Zo is het nu eenmaal”.

Zelfs indien een computermodel technisch goed is gemaakt en op een rationele manier een maximum aan factoren in rekening brengt, kunnen de resultaten nog altijd sterk afwijken van de biologische werkelijkheid. Dit betekent zeker niet dat goed gemaakte modellen niet bruikbaar kunnen zijn. Het betekent wel dat men de genoemde beperkingen zorgvuldig moet meebeschouwen. Men hoort bij iedere interpretatie van de uitkomsten, zeker ten overstaan van het publiek, klaar en duidelijk alle onzekerheden en beperkingen te vermelden die rusten op het model. Wie dit nalaat handelt niet als een expert (in de goede zin) doch als een representant van het expertendom.

Het politieke probleem

Het is onvruchtbaar om de schuld van de crisis te geven aan de politieke klasse, aan de vermeende ‘experts’ of aan het publiek. Vrijwel alle protagonisten in deze crisis handelden uit goede wil⁸⁵. Niettemin illustreert de corona-crisis het achterhaald karakter van ons politiek systeem.

Ten gronde leven wij nog steeds onder een regime van verlicht despotisme. De verlichte despoot uit de achttiende eeuw was een individuele vorst. De Belgische grondwet (die in haar tijd gold als zeer vooruitstrevend) installeerde een vorm van verlicht despotisme waarbij de ‘verlichte vorst’ vervangen wordt door de ‘natie’. Niet de individuele vorst doch de ‘natie’ is soeverein. Deze natie wordt belichaamd in een verlichte elite die over stemrecht beschikt, parlement en regering bemant en heerschappij uitoefent over het niet-verlichte volk. De praktische uitoefening van de soevereiniteit berust bij parlement en regering. In de loop van de negentiende eeuw verschenen politieke partijen die een soort interface gingen vormen tussen het selecte kiespubliek en de instellingen. Men kan sindsdien spreken van een ‘particratie’: de soevereiniteit komt in handen van een consortium van politieke partijen dat de belichaming vormt van de verlichte elite. De invoering van deze particratische interface liet toe om stapsgewijs het algemeen stemrecht in te voeren en toch het despotisme te handhaven. De modale burger mag immers enkel stemmen voor een partij of een partijkandidaat. Die partijen vertegenwoordigen nog steeds de verlichte elite. Het volk blijft aan de zijlijn en krijgt verbod om rechtstreeks te beslissen: de Belgische grondwet verbiedt het bindend referendum op volksinitiatief omdat dit de ‘soevereiniteit

⁸⁴ Mogelijk vertoont een relevant deel van de bevolking weerstand tegen het virus zonder dat zulks gepaard gaat met de productie van antilichamen. De eerste (asymptomatische) geïnfecteerde Belg bleek achteraf geen antilichamen te hebben. Zie bv. de commentaren van Sunetra Gupta (<https://www.youtube.com/watch?v=DKh6kJ-RSML>).

⁸⁵ Zie echter de belangrijke opmerking van Clive Staples Lewis: **“Of all tyrannies a tyranny sincerely exercised for the good of its victims may be the most oppressive. It may be better to live under robber barons than under omnipotent moral busybodies. The robber baron's cruelty may sometimes sleep, his cupidity may at some point be satiated; but those who torment us for our own good will torment us without end for they do so with the approval of their own conscience. They may be more likely to go to Heaven yet at the same time likelier to make a Hell of earth. Their very kindness stings with intolerable insult”** (<http://classic.austlii.edu.au/au/journals/ResJud/1954/30.pdf>, p.228; noteer in deze tekst ook Lewis' commentaren met betrekking tot het expertendom).

van de natie' (dwz. de soevereiniteit van de verlichte elite) zou aantasten en soevereiniteit zou overdragen aan het niet-verlichte volk (wat zou neerkomen op de invoering van democratie). Het concept van 'Verlichting' staat in deze constructie centraal: het beslissingsrecht moet berusten bij wie is verlicht. Een bekende vergelijking van Søren Kierkegaard kan helpen om het problematisch karakter te illustreren van deze opvatting:

“Wanneer een rijke man tijdens een heldere sterrennacht comfortabel rondrijdt met ontstoken lantaarns, dan voelt hij zich veilig en vreest geen moeilijkheden. Hij draagt zijn licht met zich mee en in zijn onmiddellijke nabijheid is het niet donker. Maar precies omdat zijn lantaarns branden en hij zich vlakbij een sterk licht bevindt kan hij het sterrenlicht niet zien dat door zijn eigen licht wordt overstraald. De arme boer die zonder licht door de nacht rijdt ziet de sterren wel”⁸⁶.

Kierkegaards beeld maakt duidelijk dat 'verlichting' het gezichtsveld kan beperken. Het subjectieve licht dat men als individu ronddraagt kan het objectieve beeld van de wereld als totaliteit doen verdwijnen. De 'Verlichting' is tegelijk een 'Verduistering'. Dit inzicht is in meerdere opzichten van belang. Het is bijvoorbeeld relevant voor het natuurwetenschappelijk onderzoek. De natuurwetenschappelijke benadering van het verschijnsel leven heeft in de afgelopen twee eeuwen een ongelooflijke schat aan resultaten opgeleverd. De biochemische structuur van levende organismen werd verregaand doorgrond. Licht werd binnengedragen door wetenschappelijke onderzoekers in de bodemloze dieptes van het 'verschijnsel leven'. Toch is deze belichting ook subjectief. We leren ontzettend veel over de fysische en chemische aspecten van het leven, omdat de onderzoeksactiviteit de methodes en concepten hanteert die kenmerkend zijn voor natuurkunde en scheikunde. Maar tegelijk verbergt dit anorganische natuurkundige licht het organische 'levenslicht'. De fysico-chemische methodes verklaren niet hoe leven ontstaat, hoe leven in stand blijft, en hoe binnen het leven bewustzijn en zelfbewustzijn kunnen oplichten⁸⁷. Tegelijk is Kierkegaards beeld in maatschappelijke zin van betekenis. We kunnen de rijke man met de lantaarn vergelijken met de verlichte politieke klasse annex expertendom, en het publiek dat de lockdown

⁸⁶ **“When the prosperous man on a dark but starlit night drives comfortably in his carriage and has the lanterns lighted, aye, then he is safe, he fears no difficulty, he carries his light with him and it is not dark close around him; but precisely because he has the lanterns lighted, and has a strong light close to him, precisely for this reason he cannot see the stars, for his lights obscure the starts, which the poor peasant driving without the lights can see gloriously in the dark but starry night. So those deceived ones live in the temporal existence: either, occupied with the necessities of life, they are too busy to avail themselves of the view, or in the prosperity and good days they have—as it were lanterns lighted and close about them—everything is so satisfactory, so pleasant, so comfortable, but the view is lacking, the prospect, the view of the stars”.** De oorspronkelijke tekst is in het Deens en werd door Kierkegaard in 1847 gepubliceerd onder de titel **“Opbyggelige Taler i Forskellig Aand”**. De Engelse vertaling (onder de titel **“Gospel of Sufferings”**) is verschillende malen heruitgegeven. Het citaat is ontleend aan: Vernard Eller **“The simple life. The Christian view of possessions”**, p.12 (1973).

⁸⁷ Voor referenties zie bv. https://www.academia.edu/8993846/Het_Verschijnsel_Vrijheid en het werk in de traditie van Rosen en Louie (A.H.Louie **“Intangible Life”** Springer 2017). Voor de Bohr-connectie, zie ook het mooie boek van Ernst Peter Fischer en Carol Lipson **“Thinking about science. Max Delbrück and the origins of molecular biology”** New York: Norton & Co (1988).

moet ondergaan⁸⁸ met de boer die geen lantaarn heeft doch het sterrenlicht ziet. Met het sterrenlicht ziet de boer een objectief extern referentiekader: de werkelijkheid manifesteert zich aan hem op objectieve wijze, terwijl de rijke man zijn lantaarn naar eigen believen ronddraagt. Iedere individuele mens bergt in zich de aanleg om 'sterrenlicht' te zien, in de zin dat iedere individuele mens weet heeft omtrent de natuur van de waarheid (en daarmee ook de aanleg bezit tot taligheid). Dit algemeen-menselijke feit levert de objectieve grondslag voor de natuurlijke rechten; het vormt de innigste substantie van ieder menselijk samenzijn en van ieder menselijk gesprek; en het wordt genegeerd en regelrecht aangevallen door de opgelegde lockdownmaatregelen⁸⁹. In christelijk opzicht is deze aanwezigheid van het waarheidsweten in ieder mens het 'Rijk Gods' ("**Het Rijk Gods is midden onder u**"; Lk.17:21). Dit algemeen-menselijk weten omtrent de 'waarheid over de waarheid' is het sterrenlicht dat de boer van Kierkegaard ziet. De algemene aanwijzing voor een juiste maatschappelijke handelswijze wordt aansluitend geboden in Matteüs 6:33: "**Zoek eerst het koninkrijk Gods en Gods rechtvaardigheid, en al de rest zal u gegeven worden**". Het uitgangspunt voor menselijke omgang bij een maatschappelijke crisis hoort te zijn: 'het koninkrijk Gods zoeken', dwz. Kierkegaards sterrenlicht zoeken in iedere modale mens, en iedere individuele mens leren erkennen en herkennen als een drager van hart, geweten en verstand, - als een wezen geboren met goddelijke en *onvervreembare* vrijheden en als een wezen dat *in vrijheid* kan en wil bijdragen tot het bewerkstelligen van de best mogelijke oplossing.

⁸⁸ Eén van de onthutsende aspecten van de Covid-19-crisis is dat een zeer groot deel van het publiek de maatregelen niet alleen *moet*, maar ook *wil* ondergaan. Rudolf Steiner merkte in dit verband het volgende op: "...**vertrekkend van het religieuze leven moet de vrijheid van denken zich steeds meer op alle domeinen ontvouwen. Die vrijheid van denken moet echter op zelfstandige wijze verworven worden. De mensheid staat daardoor voor een soort beproeving en overall ontstaan de grootste moeilijkheden (...) een scherpe strijd bestaat tussen deze ontluikende vrijheid van denken en het uit vroegere tijdperken stammende autoriteitsprincipe dat in onze tijd doorwerkt. Er bestaat een hang tot zelfverdooving, tot overgave aan illusies met betrekking tot het autoriteitsgeloof. In onze tijd is het geloof in autoriteiten geweldig toegenomen en intensief geworden. Onder invloed daarvan ontwikkelt zich bij de mensen een vorm van hulpeloosheid met betrekking tot de oordeelsvorming**" ("...vom religiösen Leben ausstrahlend, muß sich die Gedankenfreiheit immer mehr und mehr auf allen Lebensgebieten entfalten. Aber da sie selbständig erworben werden muß, so ist die Menschheit gewissermaßen in eine Prüfung hineingestellt, und es erwachsen überall die größten Schwierigkeiten (...) ein scharfer Kampf besteht zwischen dem Aufkeimen der Gedankenfreiheit und der aus alten Zeiten hereinwirkenden, in unsere Zeit hereinwirkenden Autorität. Und die betäubende Sucht, sich über den Autoritätsglauben Täuschungen hinzugeben, ist vorhanden! In unserer Zeit ist der Autoritätsglaube ungeheuer gewachsen, ungeheuer intensiv geworden, und unter seinem Einfluß entwickelt sich eine gewisse Hilflosigkeit der Menschen in bezug auf das Urteilen" (GA 168, p.104-105).

⁸⁹ Het geheel van de lockdownmaatregelen lijkt op een psychopatische imaginatie. Allerlei uitdrukkingen van menselijke omgang worden geblokkeerd en in karikaturen omgezet: het gelaat moet worden bedekt, de handdruk (nochtans een symbool voor *citoyenneté*) wordt taboe enz. Noteer dat men spreekt over 'social distancing' terwijl men eigenlijk, in letterlijke zin, 'physical distancing' bedoelt. Zie Levinas over de betekenis van het menselijk gelaat, en het zien van het gelaat; zie hoofdstuk 5 van mijn 'Der Erstgeborene' over het uniek karakter van de menselijke hand. Het psychopatisch karakter van veel maatregelen blijkt uit hun 'preventief' karakter: het beruchte verbod op het zitten op publieke bankjes bijvoorbeeld, werd niet verklaard doordat zitten op een bankje kan leiden tot besmetting, maar doordat het zitten op zo'n bankje *mogelijk* zou kunnen leiden tot een eventueel besmettelijke 'samenshooling' rond dat bankje. Volgens dezelfde logica zou men bv. ook winkelen kunnen verbieden, omdat wie winkelt *mogelijk* ook een winkeldiefstal zou kunnen plegen.

De COVID-19-crisis leert ons dat de individuele rechten en vrijheden die schijnbaar door de grondwet worden verzekerd, met een eenvoudige ministeriële pennetrek kunnen verdwijnen. Dit gebeurt helemaal in de geest van het verlicht despotisme: de despoot, dwz. de door het expertendom verlichte politieke klasse, oordeelt dat de afschaffing van bepaalde vrijheden is vereist⁹⁰ en handelt navenant. In een betere samenleving zou zoiets onmogelijk zijn.

Het expertendom is een dwaallicht. Voor de zoekende samenleving ligt niet één enkel uitgestippeld pad dat met behulp van computermodellen aan het licht kan worden gebracht. Het pad is niet voorbestemd doch het resultaat van een gezamenlijke schepping. Het wordt (uit)gevonden onder het licht der sterren. Het expertendom is niet de aangewezen gids. Experts zijn slechts expert op één zeer smal gebied. Er bestaan geen 'experten in alles'. Regeren op basis van medisch expertendom leidt tot excessen en aberraties omdat men een deel van de werkelijkheid ziet en een ander deel niet. Wanneer men, zoals nu gebeurt, het verloop van de gebeurtenissen laat leiden door virologen, krijgt men wel een beeld van de epidemie (zij het vervormd als in een lachspiegel) maar het complementaire beeld van de door de lockdown veroorzaakte schade wordt niet of te laat gevormd. De 'verlichting' waarop het regime zich impliciet beroept is in werkelijkheid een verduistering die zelfs kan leiden tot een soort kaleidoscopische waanzin⁹¹. Het bestaande politieke systeem, het zichzelf overlevend verlicht despotisme dat poseert als 'parlementaire democratie', hoort over te gaan naar een nieuwe vorm van samenleving waarin de natuurlijke rechten van de individuele mensen intrinsiek onvervreemdbaar zijn en waarbij ieders gezond verstand en oordeelsvermogen zich kan integreren in de maatschappelijke besluitvorming. De zoektocht naar zo'n radicaal nieuwe samenlevingsvorm moet worden versneld.

Vergeef ons onze schulden

Het probleem van de economische schuld, met name van de zogenaamde staatsschuld, wordt op scherp gesteld. In de loop van de laatste decennia is de wereldwijde staatsschuld voortdurend gegroeid. De Covid-19-lockdown zal die staatsschuld nog drastisch doen toenemen⁹².

⁹⁰ Typerend was het algemeen gebruik van oorlogstaal en oorlogsretoriek, alsof men oorlog kan voeren tegen een virus. Bekend is de uitspraak van de Franse president Macron op 16 maart, bij de afkondiging van de lockdown in Frankrijk: "**Nous sommes en guerre. Pas contre une autre nation, mais contre un ennemi invisible et insaisissable**". De ontketening van een oorlog is het archetypische voorwendsel voor de afschaffing van individuele rechten en vrijheden.

⁹¹ Het kaleidoscopisch karakter van de maatschappelijke waanzin verwijst naar de wisselende appreciatie door de 'experts' van allerlei maatregelen. Mondmaskertjes waren eerst onnuttig en daarna nuttig en op sommige plaatsen zelfs verplicht. In scholen moeten de leerlingen onderling de vereiste afstand houden maar daarna kon het ook met minder. Tweede verblijvers mochten niet naar de kust maar plots toch wel. Op een bepaald moment werd aankoop van verf toegestaan maar gespecialiseerde verfwinkels moesten dichtblijven. In sommige gemeenten mocht men niet op bankjes zitten maar elders mocht dit wel; wanneer het bankje bezet was mocht men niet op het gras ernaast gaan zitten (en zeker niet gaan liggen want dat was 'recreatie'). De antivirale werking van de maatregelen werd vastgesteld via computermodellen, aangevuld met de ad hoc beoordeling door een handvol kenners.

De staat draagt schuld en wordt geacht om zijn onderhorigen te dwingen om de betrokken schulden en de aan deze schuld gekoppelde rentes af te betalen. Private schuld eindigt normaliter met de dood van de schuldenaar; de erfgenamen zijn niet verplicht de schulden over te nemen. De staat en zijn schulden worden echter geacht onsterfelijk te zijn. De onsterfelijke staat vertaalt zijn schulden in claims die gelegd worden op de schouders van steeds nieuwe generaties. Wanneer de staat schulden draagt verschijnt bij de wieg van iedere nieuwgeborene een zwarte schuldenfee die door de staat wordt opgeroepen. De nieuwgeborene wordt beladen met een schuld waarvoor de betrokken persoon nooit heeft getekend. De maatschappelijke onmogelijkheid van zo'n eeuwigdurende in de staat belichaamde schuld werd reeds in de oudheid begrepen⁹³. In het Oude Testament wordt een systeem van Sabbatsjaren en Jubeljaren ingevoerd. Bij het begin van het Lukas-evangelie vergelijkt Christus zijn eigen Verrijzenis met de afkondiging van zo'n Jubeljaar (Lk.4:18-19)⁹⁴. Vele auteurs hebben gesteld dat Lk.11:4 ("**Vergeef ons onze schulden zoals ook wij vergeven aan onze schuldenaren**") wel degelijk ook in deze economische zin moet worden begrepen⁹⁵. Eeuwiglevende schulden zijn een maatschappelijke kanker. Het gaat om een maatschappelijke kwaal die wordt vertaald in individuele ziekte en dood. De medische 'experten' hebben de blik afgewend van de impact van de door de lockdown exploderende staatsschuld. Maar het puin moet worden geruimd. De rekening ligt op tafel: de staatsschuld zal drastisch toenemen en *ceteris paribus* zullen veel minder middelen overblijven voor zorg, gezondheid, armoedebestrijding en veiligheid. Men kan dit onzalige pad van eeuwigdurende schuld niet blijven bewandelen. Een weg moet worden gezocht die leidt naar de genezing van deze zeurende wonde. De rol van de staat hoort overeenkomstig te worden herzien. Een kleine 2000 jaar geleden werd het grote Jubeljaar afgekondigd. De tijd is gekomen om op de horen te blazen.

⁹² Merkwaardig genoeg wordt in het ministerieel besluit van 23 maart 2020 verwezen naar "... **COVID-19 dat de wereldeconomie destabiliseert**" als verantwoording voor de uitgevaardigde lockdown, terwijl het de lockdown zelf is die de economie ontwricht.

⁹³ Zie hierover het uitstekende boek van Michael Hudson "...**And forgive them their debts. Lending, foreclosure and redemption from bronze age finance to the Jubilee year**" Dresden: ISLET-Verlag (2018).

⁹⁴ Sabbatjaren (om de 7 jaar) en Jubeljaren (om de 49 jaar) gingen gepaard met een economische 'reset': schulden vervielen, recht op gebruik van grond ging terug naar de oorspronkelijke rechthebbenden, slaven werden vrij enz. Etymologisch verwijst het woord 'Jubeljaar' (in het Grieks: 'jaar van de Heer') naar het blazen op de ramshoren, waarmee het jaar werd ingeluid. Dit heeft een astrologische betekenis: het nieuwe begin zet in wanneer de eerste graad van de Ram ('Aries') boven de oostelijke horizon verschijnt (de eerste graad van Aries wordt dus de 'horen' van dat teken genoemd). Lk.4:18-19 kan ook begrepen worden in die zin: Christus verrijst, en zet daarmee het grote jubeljaar in, op het ogenblik van de eerste ochtendschemering op zondag 5 april 33, wanneer de horen van Aries de horizon bereikt (5:15 lokale tijd Jeruzalem). De zon staat dan nog ongeveer 13° onder de einder (Jh.20:1).

⁹⁵ Zie bv. p.95 in: Donald B.Kraybill "**The upside-down kingdom**" Harrisonburg: Herald Press (1978, 2018); Michael Hudson, p.226.

LATEN WIJ GELOVEN IN DE VRIJHEID

Dit opiniestuk werd ingestuurd naar De Tijd op 21 april 2020 maar werd niet gepubliceerd

Sinds 23 maart heerst de lockdown in België. Dagelijks krijgen we informatie over de pandemie. We krijgen cijfers over het aantal mensen ‘...overleden aan de gevolgen van het coronavirus’ (VRT-terminologie). De overgrote meerderheid van deze overledenen blijken bejaarde personen met gezondheidsproblemen. De impact van het virus is dan te vergelijken met het laatste strootje, gelegd op de rug van een reeds overbelaste kameel. Zo’n strootje is niet, in de normale zin van het woord, de ‘oorzaak’ van het doorzakken van de kameel. Een aanzienlijk deel van de overledenen werd zelfs niet getest voor het virus. De getallen lijken opgeblazen. Maar tenminste wordt nog informatie gegeven. Wat ontbreekt is een analoge dagelijkse rapportering over de schadelijke gevolgen van de lockdown.

Deze eenzijdigheid is reeds aanwezig in het ministerieel besluit van 23 maart (Belgisch Staatsblad, p.17603 ff) dat de lockdownmaatregelen oplegt. Er is slechts een summiere verantwoording, met enige verwijzingen naar de WHO en naar adviezen van CELEVAL. De echte oorsprong van het uitgevoerde lockdown-draaiboek wordt niet vermeld. De Raad van State wordt opzij geschoven. Een aantal grondwettelijke rechten, zoals het recht op vrije bijeenkomst en het recht op arbeid, worden zonder commentaar de facto opgeheven. In de lijst van overwegingen werd geen enkele afweging gemaakt tussen de maatschappelijke kosten van de lockdown en de kosten van de epidemie. Het is duidelijk onredelijk om een drastische maatregel als een algemene lockdown uit te vaardigen zonder zo’n afweging.

Een algemeen principe luidt: armoede doodt. Een beter functionerende economie leidt tot (a) meer menselijke levensjaren (winst in fysiek leven), en (b) een hogere kwaliteit per levensjaar (psychische winst). De lockdown schaadt de economie, en kost levensjaren en kwaliteit van levensjaren.

Hoe groot is die kost? We verwijzen ter illustratie naar de commentaren van Paul Frijters, welzijnseconoom aan de *London School of Economics*. De lockdown veroorzaakt fysieke dood. Een verzwakte economie kan bijvoorbeeld leiden tot slechter wegenonderhoud en minder medische infrastructuur, wat wordt gevolgd door meer doden door ongevallen en ziektes. Macro-economische data laten toe om een kwantitatief verband te leggen tussen de gemiddelde levensverwachting en de economische toestand. Frijters schat het aantal wereldwijd verloren ‘levensequivalenten’ door de lockdown op minstens tien miljoen. Veel meer dan het aantal ‘corona-doden’: op termijn is de remedie erger dan de kwaal.

Naast de fysieke dood veroorzaakt de lockdown ook psychische schade. Via zelfrapportering kan het verband macro-economisch worden gemeten. Zeer recent heeft Frijters de eenheid ‘Wellby’ voorgesteld: het zelfgerapporteerd welbevinden voor een gegeven jaar, op een schaal van 0 tot 10. Een jaar werkloosheid bijvoorbeeld geeft een verlies van 0,7 Wellby. Daarop zit een multiplicatiefactor van ongeveer 3, door de impact op de directe omgeving van de werkloze. In welvarende economieën is de gemiddelde levenskwaliteit

ongeveer 6 Wellby. Een gemiddeld leven van 80 jaar heeft dus een 'psychische waarde' van pakweg 480 Wellby. Frijters schat de psychische schade door de lockdown op zo'n miljoen levensequivalenten.

De mens is echter niet alleen lichaam en ziel. De mens is lichaam, ziel én geest (1Tes.5:23). De geest is het onherleidbare zelf-reflecterende 'ik', de bron van onze interesses, van onze vrijheidszin en van onze levensoriëntatie. De geest is Beethovens Negende, Michelangelo's David, en Goethe's Faust; de geest is de zin van ons leven. De menselijke geest maakt ons tot talige wezens. De geest is niet kwantificeerbaar en niet telbaar; in de geest zijn mensen tegelijk strikt geïndividualiseerd en volledig verenigd. Nooit is de geest ziek. Maar een samenleving kan wel degelijk ziek worden door buitensluiting van de vrije menselijke geest. Dat is wat nu gebeurt. De aanrollende golf van depressies bijvoorbeeld: het vrije beheer van het eigen leven wordt grotendeels onmogelijk gemaakt, hierdoor wordt de geest verjaagd uit de ziel, en deze laatste blijft geestverlaten achter, als in een donkere kerker, beroofd van zin. Velen lijden hieronder.

Een samenleving is des te gezonder, en omvat des te meer sociaal kapitaal, naarmate ze meer doorlaatbaar is voor de geestkracht van de menselijke individuen. Een samenleving veroordeelt zichzelf tot de dood wanneer ze de geestkracht ontkent van het menselijke individu. Dat laatste gebeurt wanneer de staat controle vestigt over het individuele mensenleven. De economische, psychische en sociale kost van zo'n topdown-benadering is gigantisch. Erger nog is de geestelijke woestijn die wordt geschapen.

In wezen behandelt de staat door deze lockdown de burgers als geestloos vee in een stal waarin de veepest is uitgebroken. De eigenaar van het vee treft maatregelen; hij denkt er niet aan om het vee te consulteren. Het menselijk vee wordt niet geacht begiftigd te zijn met rede, hart en geweten; het heeft geen ten gronde geen rechten en wordt overvallen door de lockdown.

De goede aanpak verloopt omgekeerd. Geen 'overheid' maar een 'tussenheid' die niet dicteert en oplegt doch het menselijk gesprek dient en voedt en de individuele zin voor verantwoordelijkheid aanspreekt. De reactie op een noodtoestand als een pandemie wordt dan een gezamenlijke daad van vrij acterende menselijke individuen. Ieder mens hoort uit eigen inzicht te kunnen handelen, vanuit de eigen situatie en vanuit de informatie gekregen van anderen. Geen eenzijdige dwang doch gezamenlijke schepping. Geen vernietiging doch creatie van sociaal kapitaal. Deze benadering is mogelijk wanneer men in de mogelijkheid ervan gelooft.

Laat ons dus geloven in de kracht van de menselijke geest.

Laat ons geloven in de vrijheid.